



# Taiteillen lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen

- Taidelähtöisten menetelmien opas Perhetalo  
Joutsikin työntekijöille

Markus Paljakka & Siru Vahtervuo-Holopainen

2024 Laurea



Laurea-ammattikorkeakoulu

## Taiteiden lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen

- Taidelähtöisten menetelmien opas Perhetalo  
Joutsikin työntekijöille

Markus Paljakka  
Siru Vahtervuo-Holopainen  
Sosionomi (AMK)  
Opinnäytetyö  
Toukokuu, 2024

Markus Paljakka, Siru Vahtervuo-Holopainen

**Taiteillen lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen - Taidelähtöisten menetelmien opas  
Perhetalo Joutsikin työntekijöille**

Vuosi

2024

Sivumäärä

58

---

Opinnäytetyö toteutettiin kehittämistyönä Järvenpään kaupungin Perhetalo Joutsikin työntekijöille. Opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota työntekijöille työkaluja lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Kehittämistyöllä haluttiin madaltaa kynnystä ottaa taidelähtöisiä menetelmiä osaksi asiakastyöskentelyä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa menetelmäopas Perhetalo Joutsikin työntekijöille. Kehittämistyön tuotoksena syntyi taidelähtöisten menetelmien opas, jossa esitellään yksitoista vuorovaikutusta tukevaa menetelmää. Oppaassa on lisäksi teoretietoa liittyen taidetyöskentelyyn sekä lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa avataan oppaan rakentumisen kannalta keskeiset käsitteet, joita ovat ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki, lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutus sekä taidelähtöiset menetelmät. Teoreettinen viitekehys pohjautuu kehityspsykologiaan ja systeemiseen ajatteluun. Taidetyöskentelyyn liittyvä teoretieto tukee taidetoiminnan ohjaamista, sekä tuo esiin taiteen merkitystä vuorovaikutuksen tukijana ja mahdollistajana.

Opinnäytetyö toteutettiin kehittämistyönä tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin mukaisesti. Tutkimukselliset osuudet toteutettiin laadullisin menetelmin. Työntekijöiden näkemyksiä kartoitettiin ensin alkukartoituskyselyllä, jonka tuloksia hyödynnettiin menetelmäoppaan laadinnassa. Menetelmiä tuotiin työntekijöille tutuiksi työpajapäivässä. Työpajapäivään sisältyi ryhmämuotoinen teemahaastattelu, jota käytettiin tukena kehittämistyön arvioinnissa.

Kehittämistyön ja siinä tuotetun oppaan arviointi perustuu työntekijöiden antamaan palautteeseen teemahaastattelun kautta, sekä avoimeen keskusteluun Joutsikin työntekijöiden kanssa prosessin eri vaiheissa. Työntekijät kokivat saaneensa uusia työkaluja erityisesti perhekohtaisen työn toteuttamiseen, sekä kokivat oppaan ja työpajapäivän madaltaneen taidelähtöisten menetelmien käyttöönottamista osaksi asiakastyötä. Saadun palautteen ja tehdyn arvioinnin kautta kehittämistyön voidaan todeta päässeensä sille asetettuun tavoitteeseen.

Asiasanat: vuorovaikutus, vanhemmuus, lapsi, taidelähtöiset menetelmät, opas

Markus Paljakka, Siru Vahtervuo-Holopainen

**The art of interaction between child and parent - A guide to art-based methods for Perhetalo Joutsikki**

Year	2024	Pages	58
------	------	-------	----

---

The thesis was implemented as a development project for the employees of Perhetalo Joutsikki in the city of Järvenpää. The objective of the thesis was to provide tools for the employees to support interaction between the child and the parent. The development work aimed to lower the threshold for incorporating art-based methods into client work. The purpose of the thesis was to produce a method guide for the employees of Perhetalo Joutsikki. As a result of the development work, the Guide to Art-based Methods was created, presenting eleven interaction-supporting methods. The guide also includes theoretical information related to joint art work and interaction between the child and the parent.

The theoretical part of the thesis elaborates on key concepts for the construction of the guide, including preventive and early support, interaction between the child and the parent, and art-based methods. The theoretical framework is based on developmental psychology and a systemic approach to thinking. The theoretical framework related to joint art work supports the guidance of art activities and highlights the importance of art in supporting and facilitating interaction.

The thesis was carried out as a development project according to the process of research-based development work. The research components were conducted using qualitative methods. The opinions of the employees were first surveyed with an initial survey the results of which were utilized in the preparation of the method guide. The methods were introduced to the employees on a workshop day. The workshop included a themed group interview, which was used to support the evaluation of the development work.

The evaluation of the development work and the guide produced therein is based on feedback from the employees through themed interviews, as well as open discussions with the employees of Joutsikki at various stages of the process. The employees felt that they had gained new tools, especially for individual work with clients, and perceived that the guide and the workshop had lowered the barrier to incorporating art-based methods into client work. Through the feedback received and the evaluation conducted, it can be concluded that the development work has achieved its set objectives.

Keywords: interaction, parenting, child, art-based methods, guide

## Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Toimintaympäristön esittely .....	7
3	Varhaista tukea vanhemmuuteen .....	8
3.1	Riittävän hyvä vanhemmuus .....	8
3.2	Vanhemmuuden tukeminen ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen keinoin .....	9
3.3	Kohtaamispaikkatoiminta lapsiperheiden tukijana .....	10
4	Vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa .....	11
4.1	Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen lähtökohdat .....	12
4.2	Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhdeteoria .....	14
4.3	Ikätasoinen vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä .....	15
5	Taidelähtöiset menetelmät lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta tukemassa.....	18
5.1	Taiteen ja luovan toiminnan hyvinvointia tukevat vaikutukset.....	18
5.2	Vuorovaikutuksen tukeminen perheessä taiteen keinoin .....	20
5.3	Ohjaajana taidelähtöisessä työskentelyssä .....	21
5.4	Taidetyöskentely lasten kanssa eri ikävaiheissa .....	23
6	Opinnäytetyön lähtökohdat .....	25
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite .....	26
6.2	Rajaukset .....	26
7	Opinnäytetyön toteutus .....	27
7.1	Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin toteutuminen.....	27
7.2	Alkukartoituskysely .....	29
7.3	Menetelmäopas .....	32
7.4	Työpajapäivä.....	36
7.5	Ryhmämuotoinen teemahaastattelu arvioinnin tukena .....	39
8	Arviointi .....	42
8.1	Kehittämistyön arviointi teemahaastattelun tuloksista.....	42
8.2	Kehittämistyön itsearviointi .....	43
9	Luotettavuus ja eettisyys .....	45
10	Pohdinta .....	46
	Lähteet.....	49
	Liitteet .....	56

## 1 Johdanto

Ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen merkitystä ei voi liikaa korostaa, niin yksilötasolla kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Nykypäivänä tämä merkitys tunnustetaan inhimillisen kärsimyksen ehkäisemisen, mutta myös yhteiskunnallisten ja taloudellisten vaikutusten näkökulmasta. Ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen painotus näkyy myös poliittisessa päätöksenteossa, kuten esimerkiksi Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisemassa palvelureformissa 2023-2026 (STM 2024, 8-10) tai Lastensuojelulain päivityksissä (Lastensuojelulaki 417/2017).

Lapsen ja perheen ennaltaehkäisevään ja varhaiseen tukemiseen kuuluu oleellisesti vanhemmuuden tukeminen. Systemisen ajattelun mukaan vanhempia tukemalla voidaan vaikuttaa lapseen ja hänen hyvinvointiinsa sekä ehkäistä ongelmien syntymistä ja syvenemistä (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 13). Haasteet ovat hyvin perhe- ja yksilökohtaisia ja voivat näyttäytyä niin puutteellisina vanhemmuustaitoina, kuin myös vanhemmuuden suorittamisena ihannevanhemmuutta tavoiteltaessa. Esimerkiksi Happo (2021) tuo esiin Ylen artikkelissa ihannevanhemmuuden tavoittelemisen tuomia haasteita nykypäivänä. Puhutaankin mieluummin riittävän hyvästä vanhemmuudesta. Joskus tavallinen riittää; täydellistä vanhemmuutta ei ole, eikä sitä ole tervettä edes tavoitella (Sinkkonen 2020, 47). Oleellista lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa on läsnäolo ja toimiva vuorovaikutus. Tällä vuorovaikutussuhteella nähdään olevan kauaskantoisia vaikutuksia lapsen kasvuun ja kehitykseen.

Lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta voidaan tukea monin eri tavoin. Taidetoiminta on yksi näistä keinoista. Taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan luoda yhteisen tekemisen hetkiä, jotka auttavat vuorovaikutuksen vahvistamisessa. Niiden avulla voidaan esimerkiksi herättää ja käsitellä tunteita, parantaa kognitiivisia taitoja, avata keskustelua ja sanallistaa asioita helpommin (Iivanainen 2019, 61-79). Taide voikin toimia väylänä kommunikatiolle tilanteissa, joissa sanallinen vuorovaikutus on haasteellista.

Tämä opinnäytetyö kietoutuu näiden kolmen pääkäsitteen ympärille: ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki, lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus sekä taidelähtöiset menetelmät. Ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki pyrkii katkaisemaan ongelmien kasaantumisen ja puuttumaan niihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Varhaisin tuki saadaan lapsuudessa, ja siinä oleellisinta on vanhemman sekä lapsen välinen vuorovaikutus. Taidelähtöisiä menetelmiä käyttäen pyritään tukemaan tätä vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta hyödyntämällä taiteen tuomia positiivisia vaikutuksia, jotka syntyvät luovuuden ja osallisuuden kokemisesta.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa kehittämistyönä menetelmäopas Perhetalo Joutsikin työntekijöille. Menetelmäoppaalla pyrittiin helpottamaan työntekijöiden työn suunnittelua, monipuolistamalla työmenetelmiä. Opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota Perhetalo Joutsikin

työntekijöille työkaluja lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Kehittämistyöllä haluttiin madaltaa työntekijöiden kynnystä ottaa taidelähtöisiä menetelmiä osaksi asiakastyöskentelyä. Työntekijöille haluttiin osoittaa, että taidelähtöiset menetelmät ovat vaikuttavia, turvallisia, osallistavia ja ovat sovellettavissa lähes kaikkiin asiakkaisiin, eivätkä vaadi erityistä taideosaamista tai -koulutusta.

Opinnäytetyö toteutettiin kehittämistyönä tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin mukaisesti. Tutkimukselliset osuudet toteutettiin laadullisin menetelmin. Työntekijöiden näkemyksiä kartoitettiin ensin alkukartoituskyselyllä, jonka tuloksia hyödynnettiin menetelmäoppaan laadinnassa. Oppaan menetelmiä tuotiin työntekijöille tutuiksi työpajapäivässä. Työpajapäivän lopuksi toteutettiin ryhmämuotoinen teemahaastattelu, jota käytettiin tukena kehittämistyön arvioinnissa.

## 2 Toimintaympäristön esittely

Perhetalo Joutsikki on Järvenpään kaupungin palvelu, joka tarjoaa ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea järvenpääläisille lapsiperheille kohtaamispaikkatoiminnan, perhekohtaisen tuen, vertaisryhmien, tapahtumien sekä asiantuntijavierailujen muodossa. Ajatuksena toiminnassa on se, että perheet saisivat tarvitsemansa tuen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja palveluihin olisi jokaisen helppo tulla hyvin matalalla kynnyksellä. (Järvenpää 2023.) Tällä hetkellä Joutsikissa työskentelee kahdeksan lapsiperheiden hyvinvoinninohjaajaa.

Joutsikin toiminnan ydin on sen kahdessa kohtaamispaikassa. Toinen kohtaamispaikoista sijaitsee Jampan Naavatiellä, toinen on myöhemmin avattu kohtaamispaikka Pikku-Joutsikki Cooperin päiväkodilla. Pikku-Joutsikki on pienempi ja intiimimpi soveltuen siten paremmin aivan pienille lapsille - erityisesti vauvoille. Kaksi kertaa viikossa siellä onkin tarjolla tapaamisia vauvatreffien nimellä alle 1-vuotiaille ja heidän vanhemmilleen. Naavatien kohtaamispaikka Perhetalo Joutsikki puolestaan soveltuu paremmin myös isommille lapsille. Tilaa ja tekemistä on enemmän kuin Pikku-Joutsikissa. Siellä on myös iso piha, jonka ulkoavaruudesta voi vapaasti hakea leluja aukioloaikoina. Aamupäivisin kävijät ovat enimmäkseen lapsiperheitä, joissa on pieniä lapsia, iltapäivisin kävijöistä löytyy myös alakoululaisia, jotka tulevat koulun jälkeen viettämään aikaa Joutsikkiin. Lapsiperheiden hyvinvoinninohjaajat kohtaavat asiakkaita myös Juhani Ahon puistossa sekä Piironen perheliikunnassa.

Kohtaamispaikkatoiminta antaa perheille mahdollisuuden tavata muita aikuisia ja lapsia sekä saada vertaistukea ja pieniä vinkkejä arjen sujuvuuteen. Kohtaamispaikat ovat jokaisen vapaasti käytettävissä aukioloaikoina. Siellä voi viettää aikaa, keskustella, leikkiä, pelata, askarrella, syödä omia eväitä sekä osallistua ohjattuun toimintaan. (Järvenpää 2023.)

Perheet voivat saada Joutsikista tukea haasteisiinsa henkilökohtaisissa tapaamisissa lapsiperheiden hyvinvoinninohjaajien kanssa sekä erilaisissa tukiryhmissä. Perhekohtainen tuki on maksutonta ohjausta 0-17-vuotiaiden lasten ja nuorten perheille. Tukea voi saada esimerkiksi kodin sääntöihin ja rutiineihin, lapsen kasvuun ja kehitykseen, kaveri- ja tunnetaitoihin, koulunkäyntiin, vapaa-aikaan tai neuropsykiatriisiin haasteisiin. Tapaamiset voivat toteutua esimerkiksi perheen kotona, Joutsikin tiloissa, lapsen koulussa tai päiväkodissa, ulkona taikka etänä. Tarkoitus on, että perhe saa tarvitsemansa tuen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tuen tavoitteena on edistää arjen sujuvuutta, vahvistaa perheenjäsenten keskinäistä vuorovaikutusta ja auttaa löytämään arkeen voimavaroja. (Järvenpää 2023.) Joutsikki tarjoaa tiloja myös erilaisille ryhmille sekä on mukana monenlaisissa verkostoissa tukemassa perheitä muun muassa erilaisissa yhteistyötapahtumissa Järvenpään eri toimijoiden kanssa.

### 3 Varhaista tukea vanhemmuuteen

Jokainen lapsi, vanhempi ja perhe on erilainen, omanlaisensa. Ei ole olemassa yhtä ainoa oikeaa tapaa toimia lapsen kanssa tai perheenä, vaikkakin myös vääriä tapoja on toki olemassa (Mattila 2011, 147). Vanhemmuus voi olla ihanaa ja palkitsevaa, mutta toisaalta myös hyvin vaikeaa. Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä ja Virolainen (2012, 129) esimerkiksi tuovat esiin sen, kuinka vanhemmuus on tänä päivänä usein hukassa, vanhempien epävarmuuden lisääntyneenä ja vanhemmuuden muututtua monille monimutkaiseksi ja jäsentymättömäksi. Sinkkonen (2012, 19) puolestaan puhuu yhteiskunnan odotusten tuomasta syyllisyyden- ja riittämättömydentunteesta, jossa vanhemmat tekevät ja valitsevat aina väärin, tekivätpä he mitä tahansa. Onkin olemassa hyvin monenlaisia tilanteita, joiden myötä vanhemmat kokevat tarvitsevansa tukea kasvatustehtävässään.

Lastensuojelulain (417/2007) 1 luvun 2 ja 4 § mukaan vanhempia onkin tuettava tässä kasvatustehtävässä, pyrkien ehkäisemään ongelmia ja tarjoten apua riittävän varhain. Ennaltaehkäisevä ja varhainen vanhemmuuden tukeminen on osa ehkäisevää lastensuojelua, jonka tavoitteena on lapsiväestön hyvinvointi. Perheen hyvinvoinnin nähdään vaikuttavan lasten ja nuorten hyvinvointiin, joten tukemalla vanhempia voidaan ehkäistä myös lasten ongelmien syntymistä ja syvenemistä. (Törrönen & Vornanen 2004, 154-159.)

#### 3.1 Riittävän hyvä vanhemmuus

Odotukset ja vaatimukset vanhemmuudelta vaikuttavat olevan korkeita nykypäivänä sekä vanhempien itsensä että yhteiskunnan näkökulmasta. Vanhemmalta ei todellisuudessa kuitenkaan odoteta täydellisyyttä vaan pyrkimystä lapsen hyvään (Mattila 2011, 75). Tästä syystä nykyään puhutaankin käsitteestä ”riittävän hyvä vanhemmuus”.

Esimerkiksi Sinkkonen (2020, 47) puhuu siitä, kuinka ihan tavallinen riittää. Ihan tavallinen on Sinkkosen mielestä itse asiassa lapsen kannalta parempikin, tällöin vanhempi myös jaksaa paremmin olla rakastava ja läsnä. (Sinkkonen 2020, 47.) Riittävään hyvään vanhemmuuteen kuuluu rakkaus lapseen sekä tahto tukea lasta ja huolehtia hänestä. Lapsi tarvitsee vanhemmiltaan rakkauden ja huolenpidon lisäksi turvallisuutta sekä hyväksyntää omana itsenään (Mattila 2011, 55-56.) Aikuisen tulisi pystyä vastaamaan lapsen tarpeisiin siten, että lapsi kokee olevansa turvassa ja rakastettu. Olennaista on aito välittäminen, mikä näkyy siinä, että lapsen toimista iloitaan ja hänen mielipiteitään arvostetaan. Vanhemmalta tarvitaan myös kykyä ylläpitää turvallisia rajoja. (Toivanen ym. 2014, 128.) Riittävän hyvä vanhempi uskaltaa olla aikuinen, antaa turvaa, luo rajoja, on vastuullinen sekä valvoo lapsen tekemisiä antaen kuitenkin kasvaa rauhassa. Riittävän hyvä vanhempi antaa lapsensa kokea itsensä ihanaksi ja ihmeelliseksi. (Juvakka 2005, 21.)

Vanhemmalta tarvitaan myös luottamusta omaan itseensä, aikuisuuteensa sekä esimerkillisyyteensä. Riittävän hyvä vanhempi ei ole täydellinen, kokee monenlaisia tunteita, kestää kritiikkiä ja arvostelua, hyväksyy ristiriidat osaksi elämää ja on välillä täysin uupunut ja menettää malttinsa. Virheiden tekeminen ja niistä oppiminen kuuluu vanhemmuuteen. Vanhemmuuteen kuuluu myös se, että osaa ja uskaltaa pyytää apua, kun ei jaksaa tai pärjää jossakin tilanteessa. Riittävä vanhemmuus on kykyä oppia ja kasvaa lapsen kanssa. (Mattila 2011, 75; Juvakka 2005, 21; Toivanen ym. 2014, 130-131.)

### 3.2 Vanhemmuuden tukeminen ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen keinoin

Lastensuojelu pyrkii ensisijaisesti ongelmien ehkäisemiseen ja entistä varhaisempaan puuttamiseen ja tukeen, mikä hyödyttää paitsi yksilöitä, myös koko yhteiskuntaa. Ehkäisevän työn muodoista keskeisiksi ovat nousseet erityisesti vanhemmuutta tukevat työmuodot, kuten esimerkiksi varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen (Lastensuojelun käsikirja 2023; Törrönen & Vornanen 2004, 175.) Vanhempien kanssa tehtävää työtä tukee systeeminen ajattelu, jossa lapsen hyvinvoinnin nähdään olevan sidoksissa ympäristöönsä.

Systeemisessä ajattelussa perhe nähdään kokonaisuutena, jossa vuorovaikutussuhteet luovat perustan toiminnalle. Vaikuttamalla yhteen perheenjäsenen vaikutetaan myös koko perheeseen. Systeemisellä ajattelulla tavoitellaan lapsen etua tukemalla perheen välisiä suhteita ja vuorovaikutusta. Työskentely perustuu lapsi- ja perhelähtöisyyteen ja sen vaikuttavuus saavutetaan yksilöllisten ja luovien ratkaisujen kautta. (Lahtinen ym. 2017, 11-13.)

Vanhemmuuden tuki voidaan jakaa kolmeen pääluokkaan. Universaali tuki on kaikkien saatavilla, kuten esimerkiksi neuvolapalvelut. Sillä pyritään tukemaan yleisesti lapsen ja vanhemman hyvinvointia sekä havaitsemaan lisätuen tarve. Kohdennettu tuki on tarkoitettu lapsille tai vanhemmille, joilla on erityistarpeita tai kohonnut riski ongelmien kasautumiselle. Tuki voi olla esimerkiksi perheneuvolasta saatua tukea. Intensiivistä tukea puolestaan tarvitsevat

perheet, joissa lapsen terveys ja kehitys vaarantuvat esimerkiksi perheväkivallan tai päihdeongelman vuoksi. (Kalland & Salo 2020.) Perheitä tuetaan pitkälti yleisten palvelujen piirissä (Lastensuojelun käsikirja 2023).

Tuen avulla pyritään vaikuttamaan tavallisimmin kiintymyssuhteisiin, mentalisaatioon tai vanhemmuustaitoihin. Tutkimukset osoittavat näyttöä esimerkiksi saadun tuen vaikutuksesta vanhempien vanhemmuustaitoihin sekä lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. (Kalland & Salo 2020.) Vanhempi voi tarvita tukea hyvinkin konkreettisiin asioihin arjessa, kuten esimerkiksi perushoitoon, arjenhallintaan tai kasvatuskäytäntöihin kuten rajojen asettamiseen. Tukea voi kuitenkin tarvita vaikkapa siihen, miten lapsen tunteita ja tahdonilmaisuja voi ymmärtää sekä tukea, tai miten nähdä oma lapsensa ja vanhemmuutensa vahvuuksien kautta. Toisinaan vanhempi voi tarvita tukea myös omassa jaksamisessaan ja itsestään huolehtimisessa mukaan lukien avun ja neuvojen pyytäminen ja vastaanottaminen sekä kasvatusvastuun jakaminen. (Tapio ym. 2014, 132.)

Vanhempien kyky tai kyvyttömyys hoivaan ja vuorovaikutukseen vaikuttavat pitkälle lapsen tunne-elämään, aivojen kehitykseen ja fyysiseen terveyteen. Koska tuki on erittäin merkittävää etenkin vauva- ja pikkulapsiperheissä, sitä kohdennetaan niihin erityisesti. Ehkäisevän ja matalan kynnyksen tuen tavoitteena onkin parantaa vuorovaikutuksen laatua sekä tukea turvallisen kiintymyssuhteen rakentumista. (Kalland & Salo 2020.)

### 3.3 Kohtaamispaikkatoiminta lapsiperheiden tukijana

Kohtaamispaikkatoiminta on perheille tarjottavaa maksutonta lähipalvelua. Sen ydin on kohtaamisessa, huomaamisessa, välittämisessä, kuulemisessa, näkemisessä sekä merkityksellisyyden osoittamisessa. Kohtaamispaikan toimintamuodot voivat olla muun muassa avointa toimintaa, vertaistoimintaa ja vertaistukiryhmiä, teemailtoja, tapahtumia ja tapaamisia, jalkautuvia- ja liikkuvia asiantuntija- ja perhepalveluja sekä tietoa, asiantuntemusta, ohjausta ja neuvontaa. (THL 2023.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL 2023) mukaan kohtaamispaikkatoiminnan tavoitteita ovat vanhemmuuden ja osallisuuden vahvistaminen, perheen voimavarojen ja hyvän arjen edistäminen, perheiden ja vanhempien yksinäisyyden väheneminen sekä yhdenvertaisuuden vahvistaminen. Siurala ja Lindqvist (2020) asettavat tavoitteiksi lisäksi vuorovaikutuksen vahvistamisen, vertais- ja ystävyyssuhteiden rakentamisen, leikkikokemusten mahdollistamisen, maahan muuttaneiden perheiden kotouttamisen sekä eri-ikäisten lasten kohtaamisen ja autetuksi tulemisen lisääntymisen. Tärkeintä kohtaamispaikkatoiminnassa on läsnäolo ja aikaa sille. (Siurala & Lindqvist 2020.)

Yhteisöllisyyden vahvistaminen on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL 2023) mukaan myös yksi kohtaamispaikkatoiminnan tavoitteista. Yhteisöllisyyteen tarvitaan fyysinen tila,

jossa kokoontua sekä pysyvyyttä ja rutiineja, jotka synnyttävät keskinäistä luottamusta. Koke-  
mus välittämisestä lisää kokemusta osallisuudesta mikä puolestaan lisää myös kokemusta  
omasta ja elämän merkityksellisyydestä. Tämä puolestaan vahvistaa myös yhteisöä. (Siurala &  
Lindqvist 2020.) Osallisuuden, yhteisöllisyyden ja vertaistuen toteutuminen kohtaamispaikassa  
edellyttää sellaista toimintakulttuuria ja ilmapiiriä, joka perustuu kuulemiseen, kunnioituk-  
seen ja osallisuuteen. (THL 2023.)

Kansalliset laatukriteerit kohtaamispaikkatoiminnalle määrittää Terveiden ja hyvinvoinnin  
laitos. Laatukriteerit auttavat organisoimaan ja kehittämään toimintaa. Kriteereitä ovat toi-  
minnan kytkeytyminen perhekeskustoimintaan, koordinointi, suunnitelmallisuus, kohtaaminen  
ja tuki, saavutettavuus ja esteettömyys, yhteisöllisyyden vahvistaminen, tiedottaminen ja oh-  
jaus sekä osaaminen ja ammatillisuus. Lisäksi yksittäisten kohtaamispaikkojen toimintaa voi-  
daan arvioida omalla arviointimallillaan, joka korostaa perheiden toimijuutta, osallisuutta,  
vertaisuutta ja vuorovaikutusta sekä verkostotason suunnitelmallista yhteistyötä ja koordinaa-  
tiota. Se huomioi myös muun muassa saavutettavuuden, rakenteen sekä perheiden monimuo-  
toisuuden. (Siurala & Lindqvist 2020.)

#### 4 Vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa

Ihmisen kokemus itsestään ja omasta elämästään syntyy vuorovaikutuksessa ympäristön ja  
muiden ihmisten kanssa (Launonen 2023, 7). Vuorovaikutuksessa on kyse ihmisten välisestä  
vastavuoroisesta kommunikaatiosta, jossa osapuolet kokevat olevansa yhteydessä toisiinsa.  
Lapsen kehityksen perusta on lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa, joka syntyy  
äänen, kosketuksen ja katseen kautta. Vuorovaikutuksen laadulla on merkitystä muun muassa  
kiintymyssuhteen syntymiseen, tunnetaitojen ja itsesäätelytaitojen kehittymiseen, fyysiseen  
ja motoriseen kehitykseen sekä itsetuntoon ja myönteiseen minäkäsitykseen. (Mielenterveys-  
talo 2024.)

Vuorovaikutuksessa ei ole kuitenkaan kyse pelkästä kommunikaatiosta. Vuorovaikutusta ta-  
pahtuu toiminnan lisäksi myös tunteiden ja mielikuvien tasolla (Överlund 1996, 9). Tunteet  
ovatkin mukana kaikessa vuorovaikutuksessa, niin sanattomassa kuin sanallisessakin. Ne anta-  
vat tärkeää tietoa sekä muista että itsestämme, ja niillä on taipumus myös tarttua ihmisestä  
toiseen. (MIELI Suomen Mielenterveys 2021.) Myös mielikuvat vaikuttavat lapsen ja vanhem-  
man väliseen vuorovaikutukseen. Lapsi kehittää vuorovaikutuksessa mielikuvia omasta itses-  
tään, mikä tukee häntä hänen omassa kasvussaan ja kehityksessään (MLL 2023). Mielikuvat  
vaikuttavat myös siihen, miten vanhemmat kohtaavat lapsen ja miten kiintymyssuhdetta ra-  
kennetaan. Niiden avulla vanhemmat luovat tunnesiteen lapseen. Esimerkiksi vanhempien  
mielikuvat vauvasta ennen syntymää ovat tärkeä osa vanhemmuuteen kasvua jo odotusaikana.  
(Klen, Lindqvist, Manninen & Mäkinen 2024.)

#### 4.1 Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen lähtökohdat

Lapsen tasapainoinen kehitys edellyttää lämmintä, joustavaa ja kunnioittavaa vuorovaikutusta. Se mahdollistaa kiintymyssuhteen syntymisen ja antaa lapselle kokemuksen kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta. Tärkeää on, että aikuinen kykenee sekä rauhoittamaan että innostamaan lasta tarvittaessa sekä auttamaan lasta tunteidensa säätelyssä. Hyvällä vuorovaikutuksella on suuri merkitys lapselle, mutta yhtä lailla myös vanhemmalle. (Mielenterveystalo 2024.)

Vuorovaikutus voi olla tietoista tai tiedostamatonta. Suuri osa vuorovaikutuksesta on tiedostamatonta, jolloin alitajuisesti tulkitsemme muita ihmisiä ja annamme heille tarpeellisia signaaleja. Tietoisen vuorovaikutuksen eli viestinnän keinot voivat olla kielellisiä tai ei-kielellisiä. Kieli perustuu yleensä puheeseen, mutta vuorovaikutuksessa voidaan käyttää myös muita kommunikaatiota tukevia keinoja, kuten esimerkiksi kosketusta tai yhteistä liikettä. Tämä korostuu etenkin pienten lasten kohdalla, joiden mahdollinen sanallinen kommunikaatio on rajallista. Pienten lasten lisäksi myös muilla voi olla haasteita puheen käyttämisessä viestimiseen, jolloin voidaan käyttää puhetta tukevia tai korvaavia keinoja, kuten esimerkiksi viittomia. (Launonen 2023, 7-9.)

Aidossa vuorovaikutuksessa molemmilla osapuolilla on oma tärkeä roolinsa. Tärkeintä on, että vanhemmat ovat tunnetasolla läsnä ja huomioivat lapsen tunteiden koko kirjon, kiinnostuksen kohteet ja yksilöllisen rytmin, pyrkien tulkitsemaan lasta ja tukemaan häntä omassa ilmaisussaan. (Launonen 2023, 26.) Vanhemmalla on vastuu siitä, millaista vuorovaikutus lapsen kanssa on, ja hänen vastuullaan on myös tehdä aktiivisesti aloitteita vuorovaikutukseen. Mitä pienempi lapsi, sitä enemmän vanhemman vastuu korostuu. Alusta asti kuitenkin myös lapsi tekee aloitteita vuorovaikutukseen ja vanhemman vastatessa niihin, syntyy kokemus vastavuoroisuudesta. Vanhemman vastuulla on vastata näihin aloitteisiin, vaikka kaikkiin aloitteisiin ei tarvitsekaan vastata heti. Vuorovaikutuksen laadulla on enemmän merkitystä kuin sen kestolla. (Mielenterveystalo 2024.)

Vanhempi voi olla vuorovaikutussuhteessa lapsen kanssa sensitiivinen, passiivinen tai kontrolloiva. Sensitiivinen vanhempi kykenee rauhoittamaan lastaan tai lisäämään hänen ympäristöönsä ja vuorovaikutukseen suuntautumistaan. Passiivisessa vuorovaikutuksessa vanhempi ei reagoi lapsen aloitteisiin, erityisesti negatiivisiin reaktioihin, mikä vähentää myös lapsen reagoitua aikuisen aloitteisiin. Kontrolloivassa vuorovaikutuksessa puolestaan eteneminen tapahtuu vanhemman ehdoilla, jolloin lapsi joko vastustelee tai on korostuneen mukautuvainen. Baumrindin mallissa aikuiskeskkeinen vuorovaikutus korostaa kykyä strukturoida lapsen toimintaa sekä liian vaativaa haasteellisuutta. Tällöin vuorovaikutuksessa korostuvat rajat sekä kielto sanat. Lapsilähtöinen vuorovaikutus puolestaan korostaa liikaa sallivuutta ja lapsen emotionaalista vastuuttamista. Hajanaudessa vuorovaikutuksessa lapsi jää ilman riittävää

vanhemmuutta kaikilla osa-alueilla. Oleellista vuorovaikutuksessa on kehitystasotietoisuus, tilanteen lukeminen ja omien reaktioiden oikea ajoitus. Kannustamisen, onnistumisesta palkitsemisen ja lapsen taidoista iloitsemisen tulisi kasvaa suhteessa rajoituksiin. Tasapainoisessa vuorovaikutussuhteessa vanhempi kykenee antamaan sekä hoivaa ja läheisyyttä että riittävää haastetta ja jäsenystä. (Salo & Mäkelä 2007, 9-14.)

Siihen, miten vanhempi on suorassa vuorovaikutussuhteessa lapseen, vaikuttaa vanhemman kyvykyys pohtia lastaan jo vauvavaiheessa yksilöllisenä olentona omine tunteineen, tarpeineen ja aikeineen. Luottavaisen vuorovaikutussuhteen rakentumista ennustavat vanhemman tapa kertoa lapsensa persoonasta ja jaetuista muistoista sekä kyky pohtia tilanteita lapsen näkökulmasta, eläytyä lapsen tunteisiin ja huomata hänen tarpeensa ja toiveensa. Isien ja äitien vuorovaikutuksessa on havaittu tiettyjä eroja. Isien on havaittu olevan aktiivisempia ja fyysisesti stimuloivampia taaperoikäisten kanssa, kun äidin ja lapsen kontakti perustuu enemmän pitkäkestoiisiin kasvokkain olemisen hetkiin, joissa ilonhetket syntyvät rauhallisemmin. (Salo & Mäkelä 2007, 16.) Osittain ero voi selittyä sillä, miten paljon vanhempi osallistuu lapsen hoitoon. Isällä ja äidillä voi olla erilaiset käsitykset lapsen vuorovaikutuksen kyvyistä, mikä taasoittuu sen myötä, kuinka paljon lapsen kanssa aikaa viettää. (Haapakoski & Silvén 2010, 96-97.)

Vuorovaikutus ei ole kuitenkaan jatkuvaa, vaan muodostuu pienistä katkoista, joiden jälkeen yhteyttä etsitään uudelleen. Yhteyden luomiseen käytetään kosketusta, ääntä ja katsetta. Tämä vuorottelu luo pohjan hyvälle ja luotettavalle vuorovaikutukselle. Hyviä vuorovaikutuksen hetkiä voidaan löytää arkisista puuhista. Tärkeitä ovat myös kohtaamiset eron jälkeen, kuten työpäivän jälkeen. Tällöin lapsi tarvitsee aikuisen jakamattoman huomion. (Mielenterveystalo 2024.)

Kyseenalaistamalla ja rajojen rikkomisella lapsi hakee usein vuorovaikutusta ja harjoittelee itsenäisyyttä (Toivanen ym. 2014, 130). Vanhemmasta irtaantuminen ja rajojen rikkominen kuuluu lapsen eri kehitysvaiheisiin esimerkiksi tahto-, uhma- ja murrosiässä. Irtantumiseen ja rajojen rikkomiseen puolestaan kuuluvat voimakkaat tahdon ilmaukset varsinkin silloin, jos omaa tahtoaan ei saa läpi. Vanhemman tehtävänä on tukea lasta ja nuorta näissä tilanteissa toimimalla johdonmukaisesti. Aikuinen antaa lapselle mahdollisuuksia tehdä ikätasoisia valintoja sekä pitää kiinni sovitusta rajoista. Rajojen rikkomisella lapsi haastaa aikuisen jaksamista ja vuorovaikutuksen tapoja. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2014, 57-58.)

Arjen haasteet tai vanhemman tuntemat riittämättömyyden tai epävarmuuden tunteet voivatkin asettaa haasteita vuorovaikutukselle. Lapset ovat erilaisia ja vanhemmalle ominaiset vuorovaikutuksen tavat eivät välttämättä toimi parhaiten lapsen kanssa. (Mielenterveystalo 2024.) Vanhemman puolelta vuorovaikutusta vaikeuttavien tekijöiden lisäksi myös lapsen synnynäisiin ominaisuuksiin liittyvät seikat, kuten temperamentti, itsesäätelyn häiriöt sekä

neurologiset erityisyydet voivat muodostaa ongelmia vuorovaikutuksessa. Lapsen kyvyttömyys reagoida vanhemman vuorovaikutusyrittäisiin voi olla suhteelle yhtä vahingollista kuin vanhemman laiminlyövä käyttäytyminen. (Jernberg & Booth 2003, 44.) Varhainen puuttuminen vuorovaikutusongelmiin voi ehkäistä psyykkisiä ja kehityksellisiä ongelmia tulevaisuudessa. Myös ennaltaehkäisy näkökulma on keskeinen. Vuorovaikutusongelmien syntyyn tulisi puuttua jo ennen varsinaisten oireiden ilmenemistä. (Salo & Mäkelä 2007, 8.)

#### 4.2 Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhdeteoria

Vuorovaikutus on jo varhain molemminpuolista. Aikuinen yrittää tunnistaa vauvan tarpeita ja synnyttää vuorovaikutusta mutta myös vauva tunnistaa aikuisen tunnetiloja jo varhain ja heijastaa sitä omassa käyttäytymisessään. Varhaisimmat vuorovaikutustilanteet syntyvät vauvan hoitotoimien yhteydessä. (Launonen 2023, 23.)

Varhainen vuorovaikutus tapahtuu pienen lapsen kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana häntä hoitavien aikuisten kanssa. Varhaisten vuorovaikutussuhteiden on havaittu ohjaavan psykososiaalista kehitystä. Lapsen varhaista vuorovaikutusta tutkineen Daniel Sternin käsitteet vauvan varhaisista kehitysvaiheista ensimmäisen elinvuoden aikana ovat ydinminän muotoutuminen, vuorovaikutuksellisen minän kehittyminen, itsen erottuminen muista ja kiintymyssuhteen ja minäkokemuksen vakiintuminen. Nämä kehitysvaiheet muovautuvat lapsen ja häntä hoitavien ihmisten varhaisessa vuorovaikutuksessa. (Nurmiranta ym. 2014, 46-47.)

Luontaisesti vauva oppii muista ihmisistä ja havainnoi erityisesti häntä hoitavia ihmisiä. Vauva oppii pian, miten saa huomion käännettyä itseensä. Näistä kokemuksista syntyy muistijälkiä, jotka tallentuvat muistiin pysyviksi rakenteiksi. Lapsi oppii tulkitsemaan tilanteita sen perusteella, miten häntä hoitaneet ihmiset ovat reagoineet. (Salo & Mäkelä 2007, 7.) Tästä syystä on tärkeää, että arki olisi ennakoitavaa ja johdonmukaista. Ennakoitavissa ja johdonmukaisissa tilanteissa vauvan luottamus ympäristöönsä vahvistuu. Kahden kuukauden ikäisenä vauva alkaa toimimaan vuorovaikutustilanteissa enemmän tietoisesti ja toistamaan niitä asioita, jotka ovat hauskoja ja tuovat hyvän olon. Jaettu ilo vahvistaa positiivisesti sekä vauvaa että vanhempia. (Sjöberg 2009, 27-34.)

Vauvalle on tärkeää saada olla katsekontaktissa sekä tuntea hellä ja turvallinen kosketus. Vauva nauttii erityisesti äidin ja isän kasvojen katsomisesta, jossa mielenkiinto kiinnittyy etenkin silmiin, otsaan ja hiusrajaan. Hellä ja turvallinen kosketus auttaa vauvaa tulemaan mukaan vuorovaikutukseen ja lisää vauvan luottamusta sekä turvallisuuden tunnetta. Kosketus lisää yhteenkuuluvuudentunnetta ja vähentää ahdistusta sekä stressiä. Myös tutut äänet tuovat turvaa. (Sjöberg 2009, 26.)

7-9 kuukauden ikäinen vauva ymmärtää jo, että hänellä ja muilla on oma mieli. Hän kykenee olemaan yhteydessä muihin ja jakamaan tunnetilojaan. Tunteiden yhteen soinnuttamisen

avulla hoivaaja tunnistaa ja eläytyy lapsen tunnetilaan ja viestii hänelle ymmärrystään. Nykyään puhutaan mentalisaatiosta. Mentalisoiva ihminen kykenee eläytymään toisen tunnetiloihin ja ymmärtää ulospäin näkyvän käytöksen takana voivan olla aivan toinen tunnetila. (Sinkkonen 2020, 70-71.) Vanhemman mentalisaatiokyky tarkoittaa kykyä olla kiinnostunut lapsen ajatuksista, tunteista ja tarpeista sekä tulkita lapsen viestejä. Mentalisaatiokyky vaikuttaa kiintymyssuhteen muodostumiseen sekä sosioemotionaaliseen kehitykseen, kuten itsesäätelyn kehitykseen. (Kalland & Salo 2020.)

Varhaiseen vuorovaikutukseen liittyykin vahvasti kiintymyssuhdeteoria, joka on syntynyt John Bowlbyn ja Mary Ainsworthin ajattelun sekä havaintojen pohjalta. Turvallisen kiintymyssuhteen rakentumisen edellytyksenä on rytminen, säännönmukainen ja ennakoitava elinympäristö. Lapsen näkökulmasta tämä tarkoittaa, että vanhempi osaa tulkita lapsen tarpeita ja reagoida niihin lapsen tarpeiden mukaisesti, sopivalla tavalla ja oikea-aikaisesti. Lapsi oppii luottamaan vanhempiensa saatavuuteen, ja pystyy tuomaan heille nähtäväksi kaikki tunteensa. (Nurmiranta ym. 2014, 48; Sinkkonen 2020, 79-86.)

Turvallisen kiintymyssuhteen sijasta lapsen ja aikuisen välinen suhde voi olla myös turvaton. Turvaton kiintymyssuhde on jaettu välttelevään ja ristiriitaiseen kiintymyssuhteeseen. Välttelevässä kiintymyssuhteessa vanhempi välttää lapsen tunteiden kohtaamista ja käsittelemistä, eikä näin ollen kykene vastaamaan tai reagoimaan lapsen tunteisiin riittävällä tavalla. Lapsen ja vanhemman ollessa emotionaalisesti ja fyysisesti etäisiä, lapsen kokemus omista tunteista sekä taito niiden ilmaisemiseen heikkenee. Tällaisessa tilanteessa lapset välttelevät läheisyyttä, sekä omien tunteidensa ilmaisemista vanhemmille. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa puolestaan vanhempi toimii tavalla, joka näyttäytyy lapselle epäjohdonmukaisena vallitsevaan tilanteeseen nähden. Vanhempi ei osaa nähdä lapsen tarkoituksia ja tunteita toiminnan alta. Lapsi hakee vanhemman huomiota voimakkailla reaktioilla, mutta ei pysty ennakoimaan ja luottamaan, että vanhempi välttämättä huomioi tilannetta. Kun lapsi ei pääse kokemaan vuorovaikutustilanteita tarpeeksi riittävästi, vuorovaikutus ei pysty kunnolla syntymään ja jää jäsentymättömäksi. Tällainen jäsentymätön kiintymyssuhde saattaa johtua esimerkiksi vanhemman sairaudesta tai alkoholinkäytöstä. Se saattaa vaarantaa lapsen kehitystä ja aiheuttaa esimerkiksi emotionaalisen kehityksen häiriöitä, käytöshäiriöitä sekä aggressiivisuutta. (Nurmiranta ym. 2014, 48-50.)

#### 4.3 Ikätasoinen vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä

Lapsi tarvitsee hyvää, lämmintä ja arvostavaa vuorovaikutusta, oli hän minkä ikäinen tahansa. Lapsen ikä ja kehitystaso kuitenkin vaikuttavat siihen, mihin vuorovaikutuksella pyritään ja miten sitä toteutetaan. Vuorovaikutus voikin näyttäytyä erilaisena eri-ikäisten lasten kanssa. Esimerkiksi Launosen (2023, 24) mukaan aikuisten ja isompien lasten kanssa viestittäessä välimatka on usein pitempi kuin pienten lasten kanssa. Vauvan kanssa kontaktia pidetään yllä

hyvin läheltä ja käytetään usein kokonaisvaltaisesti vuorovaikutuksen kaikkia keinoja, kuten kosketusta, liikettä sekä kuulo- ja näkövirikkeitä. (Launonen 2023, 24.)

Ensimmäiset kaksi kuukautta vauva tarvitsee vuorovaikutukselta rauhoittamista, jota aikuisen antama hoiva tarjoaa. Hoivatilanteet, kuten esimerkiksi syöttämishetket ovatkin tavallisimpia vuorovaikutustilanteita vanhemman ja lapsen välillä. Vuorovaikutus on hyvin kokonaisvaltaista ja siinä hyödynnetään koko kehoa. Kolmekuinen alkaa seurustella vastavuoroisesti odottamalla omaa vuoroaan hiljenemällä aktivoituen välillä äänтелеämään ja elehtimään. Vauva alkaa matkia, vastaa hymyyn ja alkaa itkeä, kun vanhempi on vihainen. Vauva kykeneekin ilmaisemaan tarpeitaan eleillä, ilmeillä ja ääntelyllä. Synnynnäiset perustunteet eriytyvät ensimmäisen vuoden aikana ja muiden tunteisiin puolivuotias vauva reagoi jo mallintamalla. Vauva peilaa itseään vanhemman tunnetilojen ja vuorovaikutuksen kautta. (Toivanen ym. 2014, 178; Salo & Mäkelä 2007, 12.)

Puolivuotias alkaa vierastaa vähemmän tuttuja henkilöitä. Lapsi alkaa ilmaisemaan omia aikeitaan ja mielihalujaan esimerkiksi osoittamalla. Vuoden ikään mennessä lapsen leikki pitkälti koostuu osoittamisesta, pyytämisestä, näyttämisestä ja vanhemman reaktioiden seuraamisesta. Ensimmäisen ikävuoden jälkeen kielellisen vuorovaikutuksen merkitys kasvaa. Lapsi ymmärtää jo paljon, vaikka oma juttelu onkin vain yksittäisiä sanoja. Lapsi peilaa tärkeiden ihmisten tunneilmaisuja herkästi ja osaa jo näyttää kykyä eläytyä toisen tunnetiloihin. (Toivanen ym. 2014, 178-179.)

Noin kahteen ikävuoteen asti lapsen ja vanhemman suhde perustuu hoivaan, säätelyyn sekä tunneyhteyden luomiseen. Vuorovaikutussuhteen merkitys on kokemusten jakamisessa ja myötäelämisessä. Toisesta ikävuodesta lähtien vuorovaikutuksessa korostuu myös vanhemman kyky säädellä, jäsentää ja haastaa lasta toimimaan maailmassa, säädellen ympäristön ärsykeitä ja auttaen lasta saamaan onnistumisen ja hallinnan kokemuksia. Tässä vaiheessa korostuvat myös kielellinen jäsentäminen ja dialogisuus, jolloin arkiset keskustelut vanhemman ja lapsen välillä muodostavat tärkeän osan lapsen kehitystä. Ne vaikuttavat erityisesti tunnesäätelyyn. Esimerkiksi ristiriitatilanteiden sanoittaminen auttaa lasta myöhemmässä vaiheessa toverisuhteissaan. (Salo & Mäkelä 2007, 11.)

Taaperon, eli 1-3-vuotiaan vuorovaikutus perustuu vahvasti ympäristön matkimiseen ja peilamiseen. Lapsi elää peiliminän vaihetta testaten jatkuvasti omaa arvoaan muiden palautteen kautta. Lapsi matkii vanhempiaan, haluaa jatkuvaa huomiota heiltä ja haluaa jakaa mielenkiinnon kohteitaan heidän kanssaan. Itsenäistymispyrkimyksissään lapsi kuitenkin ajautuu helposti konflikteihin heidän kanssaan. Näiden konfliktien ratkaiseminen on erityisen tärkeää lapsen kehityksen kannalta. Lapsi kykenee tunnistamaan toisen tunnetiloja ja eläytymään niihin. Hän pystyy myös kommunikoimaan omia tunnetilojaan, jotta muut voivat auttaa niiden säätelyssä. Lapsi ilmaiseekin tunteitaan aidosti ja vahvasti ja hakee lohdutusta

pettymyksiinsä. Lapsi nauttii fyysisestä läheisyydestä, hyväksyy hoivan luontevasti sekä ilahtuu onnistumisista ja leikkimisestä. Taaperovaiheen loppua kohti kiintymyssuhteen luonne muuttuu enemmän kohti kumppanuutta, yhdessä asioihin tutustumista ja ongelmien ratkomista. (Salo & Mäkelä 2007, 12-18.)

Leikki-iässä, eli 3-6-vuotiaana, lapsi oppii itsestään ja muista leikin kautta. Dunderfeltin (2011, 73-79) mukaan leikki-ikäinen lapsi alkaakin olla yhä enemmän oma itsensä, ollen kuitenkin samaan aikaan riippuvainen perheestään ja ympäristöstään. Lapsi ilmaisee itseään yhä enemmän puheen kautta ja jäljittelee ympäristöään oppiakseen yhteisön tapoja ja tottumuksia. Leikki-ikäisen mielikuvitus on vilkasta. Saduissa lapsi elää tapahtumia ja luo tarinoista sisäisiä kuvia. Lapsi sisäistää kaikki aistikokemukset olemukseensa ja kokee kaiken syvästi. Yksinkertaisetkin asiat motivoivat leikkimiseen ja synnyttävät elämyksiä. (Dunderfelt 2011, 73-79.) Leikki-iässä lapsen omatunto kehittyy. Lapsi kykenee järkeilemään, ratkomaan ongelmia ja noudattamaan sääntöjä. Syy-seuraussuhteiden ymmärrys kehittyy ja lapsi alkaa hahmottamaan muut itsenäisinä olentoina omine tunteineen ja ajatuksineen, jotka voivat poiketa hänen omistaan. Lapsi alkaa ymmärtämään, että toinen ei näe samaa kuin hän, ja kykenee säätelemään omia tunnetilojaan muiden ilmeiden ja eleiden perusteella. Lapsi oppii luottamaan omiin tunnetiloihinsa ja ennakoimaan tapahtumia toisen ilmeiden ja sosiaalisten tilannevihjeiden pohjalta. Toisaalta lapsi oppii myös peittämään todellisia tunteitaan ja esittämään jotakin toista. (Salo & Mäkelä 2007, 12-18.)

Koulun alkamisen ajankohtaan liittyy monia fyysisiä, psyykkisiä ja yksilöllisyyden muutoksia. Ensimmäiset kouluvuodet ovat ikään kuin jatketta varhaislapsuudelle, ollen edelleen kuvien ja tunnelmien kyllästävä. Vanhemman on helpompi ymmärtää lasta eläytymällä tähän tilaan. Alakouluiässä lapsen yksilöllisyys vahvistuu ja oma sisäinen maailma voimistuu. Kritiikki suuntautuu ympäristön lisäksi lapseen itseensä ja hän voi kokea vahvoja vieraantuneisuuden tunteita. (Dunderfelt 2011, 81-83.) Alakouluiässä lapsi oppii tunneilmaisun sosiaaliset säännöt ja tietoisuus useista samanaikaisista tunteista toisiin lisääntyy. Lapsi osaa sovittaa omia tunneilmaisujaan tilanteen ja aikuisen reaktion mukaan ja on kiinnostunut kuulemaan ja jakamaan myös aikuisen kokemuksia. (Salo & Mäkelä 2007, 12-18.) Vaikeita tilanteita pystytään käymään läpi puhumalla ja löytämään niihin ratkaisuja yhdessä. Vanhemman kanssa keskusteltaessa lapsi oppii, että hänen tulkintansa tilanteista ei ole aina oikea ja pyrkii seuraavalla kerralla toimimaan toisella tapaa. (Nurmiranta ym. 2014, 62.)

Nuoruus on voimakasta yksilöllisyyden heräämisen aikaa. Koko sisäinen maailma käy läpi valtavien muutosten nuoren etsiessä omaa identiteettiään ja muodostaen maailmankuvaansa. (Dunderfelt 2011, 85.) Nuoruudessa suhde vanhempiin alkaa etäännyä ja ystävyysuhteiden merkitys korostuu. Tunteet vanhempia kohtaan tulevat ristiriitaisemmiksi. Vanhempien ajatukset voivat tuntua vanhanaikaisilta, ja nuori huomaa, että vanhemmat muiden lailla voivat joskus erehtyä. Nuoret voivat myös kokea, että vanhemmat eivät ymmärrä heitä, ja

ristiriitatilanteet syntyvät usein vapauksiin ja rajoihin liittyvissä kysymyksissä. Vanhempien ja nuoren välisen suhteen laadulla on suuri merkitys nuoren hyvinvoinnille. Vaikka nuoret hakevat itsenäisyyttä ja omaa rauhaa, he silti odottavat vanhemmilta huolenpitoa, yhdessä olemista, ohjausta ja tukea. Tärkeää on, että vanhempi on saatavilla. (Nurmiranta ym. 2014, 86-87.) Myös Kinnunen (2011, 77) tuo esiin vanhemman ja nuoren suhteen merkitystä. Hänen mukaansa vuorovaikutuksen laatuun vaikuttaa sekä vanhemman antama esimerkki että lapsen ja vanhemman välinen suhde. Kaikki se, miten vanhempi pyrkii edesauttamaan suhdetta, tukee toimivaa vuorovaikutusta. Katse, kosketus, kiinnostuminen, yhteinen aika ja kiittäminen ovat vanhemman keinoja ylläpitää toimivaa suhdetta lapseen. Vaikka fyysisen kosketuksen määrä väheneekin lapsen kasvaessa, tarvitsee nuori kuitenkin vielä kosketusta ja läheisyyttä. (Kinnunen 2011, 77.)

## 5 Taidelähtöiset menetelmät lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta tukemassa

Taidetta sovelletaan kasvatus-, sosiaali- ja terveysaloilla erilaisissa yhteyksissä yhä enenevässä määrin. Taiteen soveltavalla käytöllä on monia eri nimityksiä riippuen sen käytön muodoista tai tavoitteista. Olennaista ei ole kuitenkaan toiminnan nimi, vaan se mihin sillä pyritään. Taidelähtöiset menetelmät ovat taiteen sovellettua käyttöä, jonka tarkoituksena on mahdollistaa taidetoiminta asiakasryhmässä, lisätä yksilöiden ja yhteisön luovuutta ja osallisuutta, sekä mahdollistaa osallistujalle kokemus omasta luovuudesta. Taidetoiminta ja luova tekeminen antavat monenlaisia mahdollisuuksia vuorovaikutukselle ja yhteisen kokemuksen jakamiselle. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 14-15.)

Taidelähtöisiä menetelmiä käytetään mahdollistamaan taidetoimintaa, jossa osallistuja pääsee tarkastelemaan itseään musiikin, kuvallisen ilmaisun, liikkeen, tanssin, kirjoittamisen ja draaman keinoin tai näiden taiteenmuotojen eri yhdistelmien ja variaatioiden kautta. Taidelähtöisillä menetelmillä vahvistetaan luovuutta ja hyödynnetään sen voimaannuttavia vaikutuksia elämässä. Taidelähtöiset menetelmät mahdollistavat luovuuden kautta itseilmaisun ja omien kokemusten, sekä elämäntarinan tarkastelun toiminnallisesti. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 14-15; Iivanainen 2019, 63.)

### 5.1 Taiteen ja luovan toiminnan hyvinvointia tukevat vaikutukset

Taiteella on tutkitusti terveyttä ja hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Sen on todettu vaikuttavan sekä taiteen tekijään että kokijaan. (Känkänen 2013, 74.) Maailman terveysjärjestö WHO:n vuoden 2019 raportti esimerkiksi tuo esille näitä taiteen terveyttä edistäviä vaikutuksia. Raportin mukaan taidetoiminnalla voidaan ehkäistä psyykkisiä ja fyysisiä sairauksia. Taidetoiminta voi myös auttaa hoitamaan näitä sairauksia ja selviytymään niiden kanssa. (Tätkä 2023.)

Taidelähtöisillä menetelmillä pystytään löytämään vahvuuksia ja voimavaroja, herättämään ja käsittelemään tunteita, antamaan eri kommunikationkeinoja, rauhoittumaan, edistämään keskittymistä, lievittämään stressiä, lisäämään voimavaroja sekä saamaan henkilökohtaisia luovuuden kokemuksia. Niiden avulla voidaan myös tarkastella menneisyyteen ja tulevaisuuteen liittyviä tunteita, kehittää havainnointikykyä ja motorisia taitoja, stimuloida aisteja, parantaa kognitiivisia taitoja, sanallistaa asioita helpommin, avata keskustelua sekä syventää tutustumista uusiin ihmisiin. (Iivanainen 2019, 61-79.) Taidetoiminnalla rikastetaan arkista kanssakäymistä, pyritään saamaan aistit ja mieli liikkeeseen sekä houkutellaan kokemuksia ja tunteita esiin. Taide antaa välineitä myös sosiaaliseen kasvuun, oppimiseen ja omien vahvuuksien tunnistamiseen. Se herkistää uusiin havaintoihin. (Känkänen 2023.)

Luova toiminta helpottaa ymmärretyksi tulemistä. Se monipuolistaa itseilmaisua erityisesti, jos sanallinen ilmaisu on vaikeaa. Sillä voidaan saada esille sellaista, jolle muuten olisi vaikea löytää sanoja tai muotoa. Taidetoiminta luo tiettyä etäisyyttä ja suojaa, mikä mahdollistaa tunteiden turvallisen käsittelyn. Sen avulla voi turvallisesti harjoitella myös itselle uudenlaisia tapoja toimia, mikä lisää arkielämän vaihtoehtoja. Se rikastuttaa mielikuvia ja sisäistä maailmaa sekä selkiyttää käsitystä omasta itsestä. (Känkänen 2023; Airaksinen, Ala-Vannesluoma, Karkkulainen, Kastu & Pirhonen 2015, 11.) Taiteellinen työskentely ei liity vain tekemiseen vaan myös sisäisten visuaalisten kuvien luomiseen, mikä kehittää ihmisen symbolisaatiokykyä, kieltä ja mielikuvitusta. Sillä voidaan kehittää myös esimerkiksi eläytymis- ja empatiakykyä sekä kykyä ratkaista ongelmia. (Seeskari 2004, 35-36.)

Taidetoiminta voi olla kokonaisvaltaista, mielekästä, innostavaa ja mielihyvää tuottavaa. Sen avulla voi paremmin keskittyä hetkeen ja unohtaa omat murheet ja kivut. Taide voi suunnata havainnoinnin ja ilmaisun itsen ulkopuolelle laajentaen näin näkökulmaa ja tuottaen yllättäviä oivalluksia. Taiteen avulla voidaan tuoda ihmisen muistot, mielikuvat, tunteet ja ajatukset näkyviksi ja uudelleen tulkittaviksi. Omaa elämäntarinaa voi muuttaa ja rakentaa uudelleen. Taide voikin tarjota monenlaisia vahvistavia ja korjaavia kokemuksia. Taiteen avulla voidaan tukea ihmisen voimaantumista, jolloin ihminen voi alkaa uskomaan itseensä ja kykenee tekemään sellaista, johon ei ole aiemmin kyennyt. Taiteen avulla voidaan myös luoda suhdetta itsen ulkopuoliseen maailmaan. (Airaksinen ym. 2015, 11-13; Känkänen 2013, 91; Rankanen & Pusa 2014, 15.)

Taiteellisessa toiminnassa on aina mukana leikinomaisuus. Taidetta voi jopa ajatella leikinä. Siinä leikitellään materiaaleilla, ideoilla ja ajatuksilla. Leikinomainen toiminta on vuorovaikutusta, joka yhdistää ihmisiä sekä edistää hyvinvointia ja jaksamista. Taiteen avulla voidaankin lisätä yhteenkuuluvuuden ja osallisuuden tunnetta. (Airaksinen ym. 2015, 11-23.) Yhteisöllisyys ja verkostot lisäävät ihmisen elämänhallintaa. Etenkin yhteisötaiteella voidaan vaikuttaa positiivisesti yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen. Taide voi tuoda syvyyttä ja uusia

vuorovaikutuksen muotoja myös ammattilaisen ja asiakkaan väliseen työskentelyyn. (Känkänen 2013, 74-77, Känkänen 2023.)

## 5.2 Vuorovaikutuksen tukeminen perheessä taiteen keinoin

Taide ja leikillisuus kulkevat käsi kädessä. Leikillisuus kuuluu vahvasti lapsena olemiseen ja tekee hyvää myös aikuisille. (Pehkonen 2024.) Leikillisuus antaa tunteen yhteenkuuluvuudesta sekä kehittää lapsen kykyä hallita tunnepitoisesti voimakkaita ilon hetkiä (Salo & Mäkelä 2007, 16). Taiteen ja leikillisyyden kautta asioihin voidaan näin saada erilaista lähestymiskulmaa, mikä voi tukea perheen välistä kommunikointia.

Taidelähtöisessä työskentelyssä taide toimii siltana perheenjäsenten välillä. Esimerkiksi perheen yhteisen kuvan parissa työskentelyn kautta, he voivat yrittää saada toisiinsa yhteyden. Työskentely voi auttaa siirtämään jännitteet hetkeksi, ja aukaista tai parantaa kommunikointia tilanteissa, joissa lapsi tai nuori ei halua kertoa omista ajatuksistaan tai tunteistaan. Perheenjäsenillä voi olla hyvinkin erilaisia tapoja kommunikoida ja ne asettavat haasteita asioiden yhteiselle ymmärtämiselle. Taidetyöskentelyn avulla voidaan lähestyä aiheita konkreettisemmin ja tukea niiden ymmärtämistä. (Seeskari 2004, 31.) Kuvallisessa työskentelyssä prosessi sekä toiminnasta syntyneet konkreettiset tuotokset tukevat vuorovaikutusta. Itse luodusta teoksesta on luontevaa käydä keskustelua. Konkreettiseen asiaan viittaaminen helpottaa asioiden käsittelyä ja sanallistamista. Yhteinen työskentely ja taiteesta keskustelu voi syventää keskinäistä tutustumista, tukea ryhmäytymistä, tasapuolistaa puheenvuoroja ja auttaa ymmärtämään toista. (Iivanainen 2019, 79.)

Taiteen tekemisellä yhdessä voidaan tuoda esiin suhteen tiedostamattomia piirteitä, sekä muokata niitä. Gavronin ja Maysellessin (2018) laadullisessa tutkimuksessa arvioitiin yhteisen maalaamisen vaikutuksia 87 äiti-lapsi-parin väliseen suhteeseen. Tulokset osoittivat yhteisen maalaamisen muuttavan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta positiivisempaan suuntaan, mahdollistaen uusia kommunikaation ja vuorovaikutuksen tapoja. Tutkimuksessa ilmeni, että noin puolessa pareista tapahtui selkeää positiivista muutosta prosessin aikana, kolmasosassa osittaista muutosta ja muutamiin pareihin prosessilla ei näyttänyt olleen vaikutusta. Äidin ja lapsen välinen suhde kehittyi suurimmilta osin sanattomassa vuorovaikutuksessa, mutta myös sanallisessa. Tutkimuksen mukaan yhteinen maalaaminen toi suhteeseen hauskuutta, tekemisen iloa ja vastavuoroisuutta sekä kehitti suhteen mentalisaatiota ja toisen huomioimista. (Gavron & Mayselless 2018.)

Niiniö ja Holmikari (2014, 28-29) antavat myös esimerkin taidelähtöisen toiminnan vaikutuksista, lastensuojelun perhetyön parissa toteutetusta Kohtaamistaiteen työskentelystä. Ryhmien ohjauksesta saadun kokemustiedon perusteella toiminta edistää vuorovaikutussuhteen eheytymistä ja sisältää arjen vuorovaikutustilanteisiin sovellettavia toimintamalleja. Työskentelyssä lapsi ja vanhempi asettuvat dialogiseen vuoropuheluun taiteen äärellä. Oleellista

vuorovaikutussuhteen eheytyemisessä on yhteinen tekeminen, toisen arvostaminen sekä tasa-vertainen kohtaaminen, mikä mahdollistaa myös ristiriitojen jättämisen taka-alalle. Taide antaa mahdollisuuden irtaantua arjesta sekä kokea yhdessä jotakin hyvää, uutta ja elämyksellistä, mikä tuo myös voimavaroja arkeen. (Niiniö & Holmikari 2014, 28-29.)

### 5.3 Ohjaajana taidelähtöisessä työskentelyssä

Taidetyöskentelyn ohjaaminen vaatii rohkeutta, heittäytymistä ja hyvää valmistautumista. Tiettyihin asioihin ennalta valmistautuminen auttaa mahdollistamaan onnistuneen taidekokemuksen. Esimerkiksi Airaksinen ym. (2015, 20) korostavat huolellisen ja yksityiskohtaisesti laaditun suunnitelman merkitystä, joka muodostaa taidetyöskentelyn perustan. Tarvitaan kuitenkin myös varasuunnitelmia, jos kaikki ei toteudukaan suunnitelman mukaan. Hyvä ohjaaja osaa kuunnella asiakkaitaan, ottaa vastaan palautetta ja kykenee joustamaan tilanteen mukaan. Toiminnan toteutuksessa tulee huomioida kunnioitus, asiakaslähtöisyys, kuntouttava työote sekä herkkyys osallistujien viesteille. (Airaksinen ym. 2015, 20.)

Valmistautumisesta huolimatta eteen saattaa siis tulla myös yllättäviä asioita, jolloin ohjaajan tulee kyetä havainnoimaan tilannetta ja työskentelyn etenemistä. Etenkin lasten kanssa kaikkea on mahdotonta ennakoida. Työskentelyssä voi tulla väärinymmärryksiä, vireystila voi vaihdella, keskittymiskyky ei ehkä riitä tai mieliala on jo valmiiksi negatiivinen. Myös liika itsekriittisyys voi hankaloittaa työskentelyä. Airaksinen ym. (2015, 10) muistuttavatkin siitä, että lapsen vireystaso, temperamentti ja muut persoonallisuuden piirteet vaikuttavat lapsen toimintakykyyn ikätasoisena kehityksen lisäksi.

Eri tunnetilat kuuluvat taideprosessiin ja ohjaaja voi omalla toiminnallaan vahvistaa työskentelyn jatkuvuutta ja sujuvuutta. Esimerkiksi Seeskari (2004, 36) kuvailee epätäydellisyden kestämisen ja työn jatkamisen pettymyksistä huolimatta, osaksi luovaa työskentelyä. Taide-materiaalit toimivat harvoin ennakoitavasti - ne oikuttelevat, yllättävät ja luovat tilaa uusille ajatuksille ja oivalluksille (Rankanen & Pusa 2014, 14). Taiteeseen liittyy aina jossain määrin yllätyksellisyys ja ennakoimattomuus, jolloin leikillisyydestä on hyötyä. Leikkiessä on uskallettava kokeilla ja sietää epävarmuutta sekä odottamattomia tilanteita. Taiteen mahdollistama kokeileminen ja leikillisuus antavat tilaa myös oman identiteetin rakentamiselle ja etsimiselle. (Sava & Katainen 2004, 32.) Luova toiminta opettaa sietämään epävarmuutta sekä keskenäisyyttä itsessä ja omissa taidoissa (Airaksinen ym. 2015, 11).

Luovuus vaatii turvallisuutta, aikaa, tilaa sekä kunnioitettavaa ilmapiiriä. Mitä turvallisemmaksi ihminen olonsa tuntee, sen luovemmin hän voi toimia. (Airaksinen ym. 2015, 10.) Ohjaajan tärkein tehtävä onkin luoda turvallinen ilmapiiri. Taidetyöskentelyyn liittyy onnistumisen ja ilon hetkiä, mutta myös pettymystä ja hämmennystä, kun esimerkiksi lopputulos ei vastaa odotuksia. (Hyyrynen 2014, 60.) Turvallisen tilan luomiseen vaikuttaa myös fyysinen tila, jossa työskentely tapahtuu. Viihtyisässä ympäristössä ihminen tuntee olonsa turvallisiksi.

Taidetyöskentelyn kannalta paras on tila, josta löytyy lattiatilaa, pöytätaasoja, vesipiste ja valo. Toisinaan tarvitaan vain pieni, rauhallinen huone. Erityisesti pienten lasten kohdalla on syytä kiinnittää huomiota tilojen ja välineiden turvallisuuteen. (Airaksinen ym. 2015, 10-19.)

Ohjaajan tuki ja kannustus kannattelevat osallistujia koko taidetyöskentelyn ajan alusta loppuun. Kannustus voi olla sanallista tai sanatonta. Sanatonta kannustusta voivat olla ohjaajan rauhallinen ja hyväksyvä läsnäolo, lämmin hymy taikka rohkaiseva ilme tai ele. Tarvittaessa osallistujia tuetaan myös konkreettisesti, esimerkiksi saksien käytössä. (Leinonen & Koistinen 2014, 48.) Asiakkaat voivat suhtautua varauksellisesti ajatukseen luovasta toiminnasta. Ihmiset haluavat usein pysytellä omalla mukavuusalueellaan ja pelkäävät siitä poistumista. Onnistumisen elämykset kuitenkin vaativat epävarmuuden ja epäonnistumisen sietoa. Epäonnistumisen pelkoa voi lievittää turvallisella, innostavalla ja kannustavalla ilmapiirillä sekä korostamalla prosessia ja kokemusta suorituksen tai lopputuloksen sijaan. (Airaksinen ym. 2015, 10-20.) Ohjaaja pystyy omalla heittäytymisellään ja innostumisellaan vaikuttamaan osallistujien asenteisiin taidetyöskentelyä kohtaan (Iivanainen 2019, 95).

Taidetyöskentelyssä tulisi olla selkeä rakenne jokaisella toimintakerralla. Toimintakerrat rakentuvat orientaatiovaiheesta (virittäytyminen), työskentelyvaiheesta ja yhteisestä lopetuksesta. Jokaisella vaiheella on oma tarkoituksensa taidetyöskentelyn vaikuttavuuden kannalta. Orientaatiovaiheessa voidaan tehdä alkulämmittely. Sen tarkoituksena on saada osallistujat rentoutumaan ja saada heidän ajatuksensa samaan paikkaan ja hetkeen sekä saattaa kohti työskentelyvaihetta. Työskentelyvaihe voi tapahtua yksin, parin kanssa tai ryhmässä. Työskentelyvaiheen aikana syntyneet ajatukset ja tunteet on hyvä purkaa. Työskentelyvaiheen päätyttyä voidaan käydä yhteinen keskustelu siitä, miltä työskentely on tuntunut ja mitä ajatuksia siitä on herännyt. Tämä mahdollistaa myös muiden tuntemusten kuulemisen ja niitä voi peilata omaan kokemukseen. Keskustelua ohjataan niin, että se olisi rakentavaa ja positiivista. Kun työskentelyvaihe on saatu päätökseen, on vuorossa toimintakerran päättämisen aika, jonka jälkeen kaikki tietävät, että ohjelma on siltä päivältä päättynyt. Selkeä ja toistuva runko toiminnassa lisää turvallisuudentunnetta, vaikka toiminta itsessään vaihtuisi. (Iivanainen 2019, 94-96.)

Oikeiden välineiden, tekniikan ja materiaalin valinta sujuvoittaa työskentelyä ja tuo onnistuneen lopputuloksen. Materiaalit taipuvat moneen ja erilaisia tekniikoita voidaan yhdistellä. (Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki 2014, 86-87.) Pienten lasten maalaamisessa korostuu liike ja lapset nauttivat nähdessään värien sekoittuvan. Materiaaleihin voi tutustua leikkien ja kokeillen. Väriä voi esimerkiksi puhalltaa, valuttaa, suihkuttaa sumutepullolla tai roiskia hammasharjalla. Maaliin voi tehdä kuvioita esimerkiksi raaputtamalla. (Rusanen ym. 2014, 88.) Työvälineet on hyvä puhdistaa työskentelyn jälkeen niin ne säilyvät pidempään ja niiden ottaminen käyttöön seuraavalla kerralla on miellyttävämpää.

#### 5.4 Taidetyöskentely lasten kanssa eri ikävaiheissa

Taidetyöskentelyä tulisi toteuttaa ikätasoisesti. Lasten kanssa työskennellessä ohjaajan tehtävänä on huomioida lapsen kehitystaso, kuten motoriikka sekä kognitiivinen ja sosiaalinen kehitys. Lapsen toimintakykyyn vaikuttavat näiden lisäksi lapsen vireystaso, temperamentti ja muut persoonallisuuden piirteet. (Airaksinen ym. 2015, 10.) Eri ikäisillä lapsilla motoriset ja kognitiiviset taidot vaihtelevat ja niillä on vaikutusta työskentelyn luonteeseen. Lapsen kehitysvaiheissa on siis omanlaisiaan erityispiirteitä, joiden tunnistaminen ja huomioiminen voivat tukea taidetyöskentelyn suunnittelua ja ohjausta. (Rusanen ym. 2014, 58-63; Nurmiraanta ym. 2014, 33-43.) Ohjaamisen luonne muuttuu lapsen kasvaessa. Taapero esimerkiksi tarvitsee suoria toimintaohjeita, kun leikki-ikäisen ohjaaminen on jo enemmän neuvomista. (Salo & Mäkelä 2007, 14.)

Vauvan kanssa on hyvä ottaa huomioon se, että vauvan aistimaailma on hyvin kokonaisvaltainen. Vuorovaikutus on tässä vaiheessa maailmassa olemista ja sen ihailua, joten oleellista on hetkessä oleminen, kiireettömyys ja pysähtyminen. Vauva käyttää havainnointiin kaikkia aistejaan, erityisesti näkö- ja tuntoaistia sekä nauttii liikkeeseen liittyvistä kokemuksista. (Rusanen ym. 2014, 46.) Jouhki ja Markkanen (2007, 33) puhuvat esimerkiksi siitä, miten vauvan liike ja ajattelu ovat yhtä ja miten liikkeet vaikuttavat motoriikan lisäksi myös vauvan ajatteluun. Vauvalle toistuvat rutiinit ovat erityisen tärkeitä. Ne tuovat tiettyä järjestystä ja toistoa, toisaalta taas vaihtelua ja eroja. Tästä syystä varhaisissa kontaktileikeissä onkin yksinkertainen, pysyvä perusrakenne jonkin muunneltavan elementin kanssa, kuten ääntely, loru tai laulu sekä kosketus- tai liikeaistimukset. Jaksot ovat lyhyitä ja niitä tavallisesti toistetaan monta kertaa peräkkäin. Lopuksi lapsen kanssa tulisi iloita korostetusti yhteisestä onnistumisesta. (Launonen 2023, 23.)

Pienellä lapsella taiteellinen toiminta on konkreettista ja tuottaa aistimuksia. Se on myös kokeilevaa ja prosessia painottavaa. Kuvallisessa työskentelyssä riimustelu on lapselle ensimmäinen vaihe ja se alkaa yleensä ensimmäisen vuoden loppuun mennessä. Riimustelu korostaa kommunikointia liikkeen ja puheen kautta. Kuvat syntyvät nopeasti ja sattumanvaraisesti ja ilmentävät lapsen persoonallisuutta, kuten temperamenttia ja tahdonvoimaa. Pian lapsi alkaa antamaan jäljille merkityksiä ja vähitellen ilmentämään kuvilla kokemuksia. Päämääränä taidetyöskentelyn ohjaamisessa on lasten innostaminen visuaaliseen leikkimiseen, eikä lopputuloksella ole niin suurta merkitystä. (Rusanen ym. 2014, 46.)

2-3-vuotias lapsi tarvitsee vielä paljon aikaa ja aikuisen vahvaa tukea. Hän jaksaa keskittyä yhteen asiaan noin 5-10 minuuttia ja kykenee odottamaan ja vuorottelemaan. Lapsi osaa näyttää kyllästymisen, turhautumisen ja pettymyksen tunteensa ja tarvitsee aina aikuisen tukea päästäkseen niistä eteenpäin. (Salo & Mäkelä 2007, 17.) Lapsi tarvitsee rutiineja, jotka auttavat häntä säätelemään käyttäytymistään. Lapselle on hyvä nimetä ja sanallistaa

visuaalisia tekijöitä ympäristöstä, kuten valoa, materiaaleja ja värejä. Kolmanteen ikävuoteen mennessä lapsi oppii seuraamaan kielellisiä ohjeita. (Rusanen ym. 2014, 46.)

3-5-vuotiaan kanssa asioita voi jo tehdä yhdessä sujuvasti. Lapsi vaatii ajoittain ohjausta ja jaksaa keskittyä 10 minuuttia yhteen asiaan. Hän kykenee oma-aloitteisesti odottamaan, vuorottelemaan ja neuvottelemaan. Lapsi on myös aloitteellinen ja ilmaisee pettymyksen tunteitaan. Tunnereaktiot ovat vahvoja ja vaativat aikuisen tuen. (Salo & Mäkelä 2007, 17.) 4-5-vuotiaat kommunikoivat kuvilla itsensä kanssa ja hahmottelevat ympäristöä. Huomio kiinnittyy yksityiskohtiin ja lapsi kuvaa tarkoitettavia asioita. Lapsi nauttii sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja ilmaisee tunteitaan. Mielikuvitus on vahvaa ja huumori kiehtoo. Lapsen toimintaa on hyvä sanallistaa. (Rusanen ym. 2014, 50-51.)

5-8-vuotias on aktiivinen ja valmis yhteiseen tekemiseen. Lapsi jaksaa keskittyä yli 15 minuuttia yhteen asiaan ja on kiinnostunut uuden oppimisesta. Hän keskustelee, vaihtaa mielipiteitä sekä kykenee osallistumaan toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Salo & Mäkelä 2007, 17.) Lapsi kuvaa taiteessa itselleen merkityksellisiä kokemuksia ja hänellä voi esiintyä myös kriittisyyttä omaa ilmaisuaan kohtaan. Kuvallisen kehityksen erot voivat olla suuria. Lapsi pitää kuvallisten tarinoiden kertomisesta ja käyttää kekseliäästi materiaaleja. Esiopetusiässä lapsi kiinnostuu tekemisen lisäksi myös lopputuloksesta ja ongelmien ratkaisemisesta. Kuvataiteellisen toiminnan teemat voivat liittyä ympäristön tutkimiseen, kuvallisten tarinoiden luomiseen tai välinekokeiluihin. Lasta kiinnostavat myös erilaiset prosessit ja tapahtumajärjestykset, jolloin voidaan käyttää kuvasarjoja tai sarjakuvailmaisua piirtämällä tai valokuvamalla. (Rusanen ym. 2014, 52-53.) Taide ja mielikuvituksen rikastuttaminen tukevat lapsen oppimista, liiallinen tekemisen kaavamaisuus tai leikin puute puolestaan voi olla haitallista esikouluikäisen lapsen kehitykselle. (Seeskari 2004, 29.)

Kouluiässä 7-9-vuotiaat alkavat ymmärtämään asioiden välisiä vaikutuksia toisiinsa. Taidetyökentelyssä loogisuus lisääntyy ja lapsi alkaa käyttämään esimerkiksi värejä realistisemmalla tavalla. Asioiden tarkasteleminen ja hahmottaminen siirtyy subjektiivisesta objektiivisemmaksi. 9-12-vuotiaat pyrkivät kuvaamaan asioita edelleen todenmukaisemmin ja tilan hahmottamisen käsitys kehittyy. 12-14-vuotiailla piirustusten yksityiskohdat lisääntyvät ja lapsi alkaa ymmärtämään esimerkiksi liikettä, syvyyttä sekä valon ja varjojen vaikutuksia. Tässä vaiheessa kriittisyys omaan toimintaa kohtaan kasvaa. (Lowenfeld 1975, Heilalan & Kotkan 2023, 9-13 mukaan.) Kouluikäisillä lapsilla taidekasvatusta käytetään tukemaan esimerkiksi mielikuvituksen, aistien, tunne-elämän ja ajattelutaitojen kehittymistä (Heilala & Kotka 2023, 13-14).

Nuoret käsittelevät omaa identiteettiään ja ihmissuhdekuvioitansa luovuuden kokemusten avulla. Taiteen avulla voidaankin helpommin lähestyä nuorta ja tehdä hänen kanssaan yhteistyötä. (Seeskari 2004, 128.) Luovan toiminnan avulla nuori voi peilata omia

tunnekokemuksiaan, mikä voi auttaa nuorta oman toiminnan ja luonteen tarkastelussa sekä eläytymiskyvyssä (Seeskari 2004, 29). Taidetyöskentelyssä nuorten kanssa kannattaa huomioida erityisesti rajojen sopiminen ja asettaminen sekä se, että heidän kynnyksensä heittäytyä mukaan toimintaan voi olla korkea. (Airaksinen ym. 2015, 10.)

## 6 Opinnäytetyön lähtökohdat

Opinnäytetyön aihetta alun perin pohtiessamme päädyimme aihepiirinä perhetyöhön, sillä olimme molemmat kiinnostuneita perheiden kanssa työskentelystä. Meitä molempia kiinnosti erityisesti ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki. Halusimme opinnäytetyössä tuoda esiin sen, miten merkityksellistä on sekä ongelmien ennaltaehkäisy, että avun ja tuen saaminen oikeaan aikaan.

Kehittämistyö lähti liikkeelle harjoittelun yhteydessä syntyneestä ajatuksesta. Perhetalo Joutsikin työntekijöillä on paljon erilaista osaamista ja jokaisella on omat vahvuutensa. Osa työntekijöistä koki vahvuksiensa olevan kuitenkin muualla kuin taiteisiin liittyvässä osaamisessa. Ehdotus menetelmäoppaasta tuli yhdeltä työntekijöistä ja yhteinen kiinnostus taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan sai meidät tarttumaan tähän ajatukseen. Sitä työstettiin yhdessä Joutsikin työntekijöiden kanssa edelleen, pohtien erilaisia muotoja kehittämistyölle. Työntekijät olivat valmiita kehittämään omaa osaamistaan taidelähtöisten menetelmien suhteen.

Halusimme tuoda taidelähtöiset menetelmät tähän opinnäytetyöhön, paitsi henkilökohtaisen kiinnostuksen vuoksi, myös siksi että koemme ne hyödyllisiksi sekä työntekijöille että asiakkaille. Asiakkaan näkökulmasta taidetyöskentely näyttäytyy turvallisena, matalan kynnyksen toimintana, joka mahdollistaa voimaantumisen, omien ajatusten reflektoinnin sekä ajattelun lepäämisen. Työntekijän näkökulmasta taidelähtöisten menetelmien hyödyt tulevat esiin etenkin turvallisen asiakassuhteen luomisessa, uusien näkökulmien herättäjänä sekä solmu-kohtien avaamisessa. Esimerkiksi Känkänen (2013, 100) sekä Huhtinen-Hildén ja Isola (2018a) puhuvat siitä kuinka taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan lähestyä ja käsitellä muuten haastavia aiheita, luoden merkityksellisiä kokemuksia (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 12). Näemme taidelähtöiset menetelmät helposti osallistavina, joihin jokainen voi osallistua omien rajojensa mukaan ja kuitenkin täysivaltaisesti ja turvallisesti. Kehittämistyöllä halusimmekin tuoda taidelähtöisiä menetelmiä enemmän esille ja käyttöön - myös perheiden kanssa tehtävään työhön, sekä kohdistaa työskentelyä tukemaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Tunnistamme toimivan vuorovaikutuksen merkityksen lapsen ja hänen perheensä hyvinvoinnille, sekä sen vaikutukset yksilön myöhempiin elämänvaiheisiin.

## 6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa kehittämistyönä menetelmäopas Perhetalo Joutsikin työntekijöille. Perhetalo Joutsikin toiminta on monipuolista ja oppaan avulla haluttiin lisätä työntekijöiden vaihtoehtoja toiminnan toteuttamiselle. Joutsikin toiminnasta parhaiten taidelähtöiset menetelmät sopivat kohtaamispaikkatoimintaan sekä perhekohtaiseen tukeen. Kohtaamispaikkoihin kaivattiin lisää erilaista toimintaa ja perhekohtaisessa tuessa joudutaan etsimään yksilöllisiä tapoja perheen tukemiseen. Työntekijöiden toivottiin saavan oppaasta lisää apuvälineitä tilanteiden ratkaisemiseksi.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota Perhetalo Joutsikin työntekijöille työkaluja lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Menetelmäoppaalla haluttiin helpottaa työntekijöiden työn suunnittelua sekä monipuolistaa tarjontaa ja mahdollisuuksia työmenetelmissä. Oppaan avulla toivottiin löytyvän uusia vuorovaikutuksen muotoja myös työntekijöiden ja asiakkaiden välille.

Kehittämistyön avulla haluttiin lisäksi madaltaa työntekijöiden kynnystä ottaa taidelähtöisiä menetelmiä käyttöön, tarjoamalla tietoa sekä esittelemällä menetelmiä konkreettisesti työpajapäivässä. Työntekijöille haluttiin osoittaa, että taidelähtöiset menetelmät ovat vaikuttavia, turvallisia, osallistavia ja ovat sovellettavissa lähes kaikkiin asiakkaisiin, eivätkä vaadi erityistä taideosaamista tai -koulutusta.

Henkilökohtaisena tavoitteena tälle opinnäytetyölle oli oma ammatillinen ja kehittämistyöhön liittyvän osaamisen kehittyminen. Kehittämistyöhön liittyvää osaamisen kehittymistä odotettiin saavutettavan erityisesti tiedonkeruun eri vaiheista, sekä työpajapäivän järjestämisestä ja toteuttamisesta.

## 6.2 Rajaukset

Kehittämistyö toteutettiin Perhetalo Joutsikin työntekijöille, Joutsikin viitekehyksen mukaisesti ja heidän asiakaskuntaansa soveltuvasti. Näin ollen työ kohdistui ennaltaehkäisevään ja varhaiseen tukeen. Perhetalo Joutsikki palvelee kaikkia järvenpääläisiä lapsiperheitä, joissa on 0-17-vuotiaita lapsia. Oppaaseen valikoidut menetelmät valittiin tukemaan tämän kohdeyhmän tarpeita.

Menetelmäoppaaseen valitut menetelmät ovat taidelähtöisiä, ja vuorovaikutusta tukevia. Menetelmien avulla voidaan tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Systemisen ajattelun mukaisesti jokainen perheenjäsen vaikuttaa toiseen, ja perheenjäsenten hyvät vuorovaikutussuhteet tukevat perheen hyvinvointia ja näin ollen myös yksilön hyvinvointia läpi elämän. Esimerkiksi Myllymäki (2008) tuo esille tätä systemistä ajattelua.

## 7 Opinnäytetyön toteutus

Tässä opinnäytetyössä noudatettiin tutkimuksellisen kehittämistyön prosessia (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 24). Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on käytännön työstä nousseiden haasteiden ja ongelmien ratkaiseminen tai käytäntöjen uudistaminen. Tutkimuksellisen kehittämistyön seurauksena voidaan luoda myös uutta tietoa. Kehittämistyön tutkimuksellisuus perustuu siihen, että teorian ja käytännön tietoa hyödynnetään systemaattisesti, sekä arvioidaan kriittisesti. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä korostuu aktiivinen yhteistyö ja vuorovaikutus eri tahojen välillä, sekä erilaisten menetelmien monipuolinen hyödyntäminen. Dokumentointi ja työn esittäminen prosessin aikana eri kohderyhmille edistää kehitystyön kulkua. Tutkimuksellisen kehittämistyön ero tieteelliseen tutkimukseen on, että se luo käytettäväksi konkreettisia uusia ratkaisuja ja käytännön parannuksia, eikä pelkästään uutta teorian tietoa. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä on mahdollisuuksia uudistaa työyhteisöjen ammatillista osaamista ja tietoperustaa. (Ojasalo ym. 2014, 18-20.)

Opinnäytetyön tutkimuksellinen osuus toteutettiin laadullisena kahdessa osassa: alkukartoituskyselynä ja teemahaastatteluna. Alkukartoituskyselyä hyödynnettiin oppaan laatimisessa ja haastattelua käytettiin kehitystyön arvioinnissa. Tutkimukset toteutettiin kokonaistutkimuksina ja niihin osallistuivat kaikki Perhetalo Joutsikin lapsiperheiden hyvinvoinnin ohjaajat. Tutkimukselliseen osuuteen valittiin lähestymistavaksi laadullinen tutkimus koska kohderyhmä on pieni ja haluttiin saada selville työntekijöiden yksittäisiä toiveita, ajatuksia ja kokemuksia. Laadullisessa tutkimuksessa korostuvatkin konteksti, ilmiön intentio ja prosessi (Vilka 2021, 120). Kehittämistyön tuotoksena syntyi Taidelähtöisten menetelmien opas, jonka käyttöönottoa tuettiin järjestämällä työntekijöille työpajapäivä.

### 7.1 Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin toteutuminen

Tutkimuksellisen kehittämistyön toteuttaminen vaatii tekijöiltä valitun aihealueen, projektityöskentelyn ja kehittämisen osaamista. Projektiosaaminen koostuu suunnittelusta ja suunnitelman mukaisten toimintojen toteuttamisesta käytännössä. Projektityöskentelyyn kuuluu raportointi työn eri vaiheista. Kehittämistyön ajalta raporttiin kirjataan tietoa kehittämisen lähtökohdista, asetetuista tavoitteista, käytetyistä työmuodoista, sekä prosessin etenemisestä ja lopputuloksesta. Vaikka työskentelyssä painottuu suunnitelmallisuus, niin sen luonteeseen kuuluu myös yllättävät tilanteet ja ennakoimattomuus. Tarkoituksena on edetä projektin aikana syntyvien ideoiden kehittämisen kautta jonkinlaiseen ratkaisuun ja työn toteutuksen jälkeen arvioida kehittämistyön onnistumista. Kehittämistyössä olennaista on aloitteellisuus, oman työn reflektointi, innovatiivisuus, vuorovaikutus- ja verkostoitumistaidot, tiedon kirjaaminen ja monipuolisesti hyödynnetyt menetelmät. Uusien ratkaisujen luominen vaatii kehittämistyössä ideoiden soveltamista ja muokkaamista. Yhtä olennaista on ongelmien havaitseminen ja niihin ratkaisujen löytäminen. (Ojasalo ym. 2014, 20.)

Kehittämistyöllä tuotettiin Perhetalo Joutsikin työntekijöille Taidelähtöisten menetelmien opas. Opinnäytetyön ollessa menetelmällinen kehittämistyö, jossa syntyy konkreettinen tuotos, on sen toteuttamisessa perusteltua käyttää tutkimuksellisen kehittämistyön prosessia. Perhetalo Joutsikin käytännön työstä noussut tarve työn kehittämiseksi antoi kipinän Taidelähtöisten menetelmien oppaan suunnittelemiselle. Alustavina tavoitteina nousi esiin lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukeminen ja taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen. Työntekijät kokivat, että menetelmäopas voisi helpottaa työskentelyä ja laajentaa menetelmien käyttöä. Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi (Ojasalo ym. 2014, 24) jakautuu kuuteen vaiheeseen, ja antaa selkeän rungon kehittämistyön etenemiselle sekä kehittämis-kohteen laajemmalle ymmärtämiselle.

Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin ensimmäisessä vaiheessa tunnistetaan kehittämis-kohte ja määritellään alustavat tavoitteet toiminnalle. Keskeistä on löytää itselle mieluinen ja kiinnostava kehittämiskohde. (Ojasalo ym. 2014, 26.) Mieluinen aihe oli jäsentynyt jo opinnäytetyön aloittamisen yhteydessä. Toinen opinnäytetyön tekijöistä suoritti työharjoittelun Perhetalo Joutsikissa ja kehittämis-kohte tunnistettiin jo harjoittelua edeltäneen haastattelun yhteydessä. Myöhemmin järjestetyssä tapaamisvierailussa keskusteltiin alustavista tavoitteista toiminnalle.

Prosessin toinen vaihe sisältää kehittämiskohteeseen perehtymisen teorian ja käytännön kautta, hankkimalla ja arvioimalla tietoa (Ojasalo ym. 2014, 28). Perhetalo Joutsikin työympäristöön ja toimintatapoihin, sekä taidelähtöisiin menetelmiin tutustuttiin sekä teoriassa että käytännössä. Käytännön kokemuksia sekä teoretietoa taidelähtöisten menetelmien vaikutuksista ja käytöstä kartutettiin prosessin aikana käydyillä opintojaksoilla.

Prosessin kolmannessa vaiheessa määritetään kehittämistehtävä ja rajataan kehittämis-kohte (Ojasalo ym. 2014, 32). Kehittämis-kohteeksi tässä opinnäytetyössä tunnistettiin vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen vahvistaminen, sekä taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen työssä. Opinnäytetyön tavoitteeksi asetettiin Perhetalo Joutsikin työntekijöille työkalujen tarjoaminen lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseksi. Kehittämistehtäväksi määriteltiin taidelähtöisten menetelmien oppaan laatiminen. Opas haluttiin tehdä helposti saavutettavaksi Perhetalo Joutsikin työntekijöille tutustuttamalla heidät menetelmiin ja taidetyöskentelyyn työpajapäivän avulla. Kehittämis-kohte rajattiin lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukemiseen taidelähtöisin menetelmin ennaltaehkäisevässä työssä.

Neljännessä vaiheessa laaditaan tietoperusta sekä suunnitellaan lähestymistapa ja käytettävät menetelmät (Ojasalo ym. 2014, 34). Tässä vaiheessa laadittiin opinnäytetyön suunnitelma. Työhön valikoitui tietoperustaa lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemisesta, ennaltaehkäisevästä ja varhaisesta tuesta sekä taidelähtöisistä menetelmistä.

Tietoperusta rakentui näiden kolmen pääkäsitteen ympärille. Opinnäytetyötä tukemaan valittiin lisäksi kirjallisuutta, jossa käsiteltiin tutkimuksellista työskentelyä, kehittämistyötä ja opinnäytetyön tekemistä. Opinnäytetyöhön valikoitui alkukartoituskysely, menetelmäoppaan laatiminen sekä työpajapäivän ja teemahaastattelun toteuttaminen.

Prosessin viidennessä vaiheessa kehittämishanke toteutetaan ja julkaistaan, sekä tulokset jaetaan (Ojasalo ym. 2014, 46). Kehittämistyön toteutus koostui opinnäytetyön suunnitelmasta, alkukartoituskyselystä, taidelähtöisten menetelmien menetelmäoppaasta, työpajapäivästä ja sen yhteydessä tehdystä teemahaastattelusta, sekä tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin loppuarvioinnista. Kehittämistyöstä julkaistiin Perhetalo Joutsikin työntekijöille menetelmäoppaan sähköinen tiedosto sekä tulostettu versio. Työskentelyn eri vaiheista tiedotettiin työntekijöille läpi prosessin, ja työntekijät kävivät niistä keskustelua tiimipalaverissa.

Tutkimuksellisen kehittämistyön viimeiseen vaiheeseen kuuluu kehittämisprosessin ja lopputulosten arviointi (Ojasalo ym. 2014, 24). Työpajapäivänä kerätystä teemahaastattelusta saattua tietoa käytettiin arvioitaessa tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin onnistumista. Kirjaamista ja arviointia tehtiin koko opinnäytetyön ajan.

## 7.2 Alkukartoituskysely

Alkukartoituskysely (liite 1) laadittiin varmistamaan oppaan soveltuminen työntekijöiden tarpeisiin ja toiveisiin. Työntekijöiden omien ajatusten, toiveiden ja kokemusten selvittämiseksi valittiin kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään mahdollisimman kokonaisvaltaiseen tutkimukseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 161). Tutkimuksen kautta haluttiin saada jokaisen työntekijän ääni kuuluviin, jolloin opas vastaisi mahdollisimman kokonaisvaltaisesti koko työryhmän tarpeisiin ja toiveisiin. Alkukartoituskysely toteutettiin käyttämällä laadullisena tutkimusmenetelmänä kyselylomaketta, joka lähetettiin kaikille Perhetalo Joutsikin työntekijöille. Kysely kerättiin anonyymisti Microsoft Forms-lomakkeella. Kyselyyn saatiin tutkimuslupa Järvenpään kaupungilta tammikuussa 2024.

Ennen kyselyn lähettämistä kyselylomake käytiin Perhetalo Joutsikkia edustavan työntekijän kanssa läpi. Tapaamisessa tarkistettiin ovatko kysymykset keskittyneet oikeisiin asioihin, sekä ovatko ne ymmärrettävissä. Työntekijä tiedotti muulle työyhteisölle tulevasta kyselystä seuraavassa tiimipalaverissa, jotta asioita olisi mahdollista pohtia etukäteen. Työyhteisöä muistutettiin samassa yhteydessä siitä, mistä kehittämistyössä on kyse.

Alkukartoituskyselyllä osallistettiin Perhetalo Joutsikin työntekijöitä mukaan menetelmäoppaan suunnitteluun. Kyselyllä varmistettiin, että oppaaseen valittavat menetelmät palvelisivat Joutsikin työntekijöitä mahdollisimman hyvin. Kyselyn kautta saatiin laadullista tietoa siitä mitä toiveita ja odotuksia työntekijöillä oli taidelähtöisten menetelmien oppaaseen liittyen. Kysely auttoi myös ymmärtämään mitä asioita työntekijät toivoivat oppaalta,

minkälaisia ennakkokäsityksiä heillä oli taidelähtöiseen työskentelyyn liittyen sekä millaisiin työtilanteisiin menetelmiä kaivattaisiin. Kyselyssä tiedusteltiin myös työntekijöiden mielipiteitä siitä mitkä asiat voisivat edesauttaa tai estää oppaan käyttämistä ja menetelmien käyttöönottoa.

Laadullisen tutkimuksen kysymysten ohjeistusten mukaan vältimme kysymysmuotoja, joihin olisi pystynyt vastaamaan lyhyesti kyllä tai ei. Vilkan (2021, 119-134) mukaan laadullisessa tutkimuksessa kysymykset voivat alkaa esimerkiksi sanoilla mitä, millainen, miten tai miksi, jolloin vastaus ei rajoitu kahden ratkaisun välille. Kyselyssä voi pyytää kertomaan ja kuvailemaan asioita. (Vilka 2021, 119-134.)

Kyselyssä käytettiin neljää avointa kysymystä. Työntekijöitä oli tiedotettu etukäteen kysymyksistä, mikä antoi heille enemmän aikaa pohtia vastauksiaan. Neljään kysymykseen päädyttiin, jotta kysely pysyisi kevyenä ja vastauksen saaminen jokaiseen kysymykseen olisi varmempaa. Nämä kysymykset antoivat tarpeellisen tiedon oppaan suunnittelua varten, eikä laajemman kyselyn nähty tuovan lisäarvoa tutkimukselle. Avoimet kysymykset sallivat työntekijöiden kertovan itselleen merkityksellisistä asioista, mikä vaikutti kyselyn laajuuteen niukasta kysymysten määrästä huolimatta.

Kysely lähetettiin työntekijöille sähköpostilinkillä ensimmäisen kerran 22. tammikuuta, ja vastaamisaikaa kyselyyn annettiin viikko. Myöhemmin selvisi, että kysely ei teknisten syiden takia ollut mennyt perille. Kysely lähetettiin uudestaan 29. tammikuuta viikon vastausajalla. Viimeisenä vastauspäivänä työntekijöille lähetettiin vielä muistutusviesti muutaman vastauksen puuttuessa. Kyselyyn saatiin vastaukset kaikilta kahdeksalta työntekijältä. Saadut vastaukset käsiteltiin kysymys kerrallaan, jonka jälkeen ne tematisoitiin aihekokonaisuuksiksi. Teemoittelussa aiheita eli teemoja muodostetaan etsimällä aineistosta yhdistäviä seikkoja ja järjestellään ne kokonaisuuksiksi kunkin teeman alle (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Millaisissa työtilanteissa uskoisit hyötyväsi taidelähtöisten menetelmien oppaasta? (1. kysymys) Tähän kysymykseen vastaajat kertoivat uskovansa oppaasta olevan eniten hyötyä kohtaamispaikan arjessa sekä yksilötyössä perheiden, lasten ja nuorten kanssa esimerkiksi tunne ja vuorovaikutusteemoissa sekä perheen dynamiikan vahvistamisessa. Oppaan uskottiin hyödyttävän myös työskentelyä ryhmissä, koululaisten kanssa sekä tapahtumissa. Näitä asioita tuotiin esille esimerkiksi seuraavissa vastauksissa:

Avoimessa toiminnassa, Perhekohtaisessa työskentelyssä esim. tunne- ja vuorovaikutusteemojen äärellä

Asiakasperheiden ja koululaisten kanssa taidehetkien suunnittelussa ja toteutuksessa kohtaamispaikassa, sekä myös yksilötyöhön olisi kiva saada osaamista taiteen hyödyntämisen näkökulmasta!

Mitkä asiat omalla kohdallasi voisivat edistää tai estää oppaan käyttämistä? (2. kysymys) Vastauksissa oppaan selkeän rakenteen, helppolukuisuuden, sekä yksinkertaisten ohjeiden koettiin edistävän oppaan käyttöönottamista. Myös menetelmissä käytettävien materiaalien saatavuuden huomioiminen koettiin edistäväksi tekijäksi. Monimutkaisten ja hankalasti toteutettavien ohjeiden, sekä menetelmien soveltumattomuuden eri ikäryhmille koettiin estävän oppaan käyttämistä. Vastauksissa mainittiin myös toiminnan tavoitteiden määrittelyn merkitys edistävänä tai estävänä tekijänä, lapsen ja vanhemman välisen suhteen vahvistamisen ymmärtäminen, sekä menetelmien sijoittaminen vuosiympyrään oikea-aikaisen käyttöönoton helpottamiseksi. Lisäksi oppaan helppokäyttöisyyttä ja selkeyttä koettiin lisäävän mahdollisuus valita yksi suunnitelma, yksittäisiä harjoituksia. Näitä asioita tuotiin esille esimerkiksi seuraavissa vastauksissa:

Opas helpottaisi varmasti menetelmien käyttöönottoa, kun ideat olisivat helposti löydettävissä. Oppaan menetelmiin käytettävät materiaalit tulisi olla saatavilla ja hankittavissa, ts. mitä on varaa hankkia.

Selkeät yksinkertaiset ohjeet ja määriteltyä myös tavoite, mihin oppaan menetelmiä tarvitaan ts. millaisissa tilanteissa mitään menetelmää voisi käyttää ja mihin sillä pyritään. Esteenä voisi olla em. asioiden puuttuminen.

Minkälaisia toiveita sinulla on oppaan sisällöstä? (3. kysymys) Saatujen vastausten mukaan oppaalta toivottiin selkeyttä, monipuolisuutta, vuorovaikutuksen tukemisen ja tunteiden käsittelyn keinoja, eri ikäisten huomioimista ja uusia innostavia ideoita. Vastauksissa toivottiin myös yhdessä ja yksin tehtäviä taidelähtöisiä menetelmiä, yksittäisiin toimintahetkiin sekä projektiluontoisempaan työskentelyyn, huomioiden myös yhteisölliset menetelmät. Menetelmiä toivottiin monipuolisesti eri taidemuodoista painottuen kuvataiteisiin. Toiveita tuotiin esiin esimerkiksi seuraavissa kommentteissa:

Esim. Nuoren kanssa työskentelyyn, taiteen käyttäminen apuvälineenä vuorovaikutuksen rakentamiseen ja tunteista puhumiseen. Perheiden ja pientenkin lasten kanssa käytettäessä vuorovaikutusta tukevia menetelmiä.

Helppo ottaa käyttöön, uusia innostavia ideoita, monipuolinen

Monipuolisuus, opas voisi sisältää menetelmiä eri taidemuodoista, itseä kiinnostaa eniten kuvataiteeseen liittyvät menetelmät ja ajattelen niiden olevan itselle yksi helpoimmista ja luontevimmista toteutustavoista.

Mitä toivot oppaan tuovan työhösi? (4. kysymys) Saatujen vastausten perusteella taiteisiin liittyvän osaamisen koettiin olevan vähäistä ja siihen kaivattiin lisää varmuutta. Kyselyssä tuli useista vastauksista ilmi, että taidelähtöisen työskentelyn koetaan olevan itselle vierasta tai oman vahvuusalueen ulkopuolella. Oppaan toivottiin innostavan ja rohkaisevan kokeilemaan uutta. Oppaan toivottiin myös tuovan monipuolisuutta asioiden käsittelyyn ja rikastuttavan työtä. Vastauksissa mainittiin lisäksi helppous, kädentaitotyöskentelyn vinkit sekä helpot työkalut arkeen eri-ikäisille huomioiden juhlapyhät ja kesäolkkarin. Näitä asioita ilmeni esimerkiksi seuraavista vastauksista:

Taide ja kädentaidot ovat ehkä heikoin osaamisalueeni, mitä haluaisin kehittää ja oppia hyödyntämään niitä työssäni. Uskon taiteen olevan väylä ja väline vuorovaikutuksen ja luottamuksen syntymiseen ihmisen kanssa, jolle sen käyttö on mieluista.

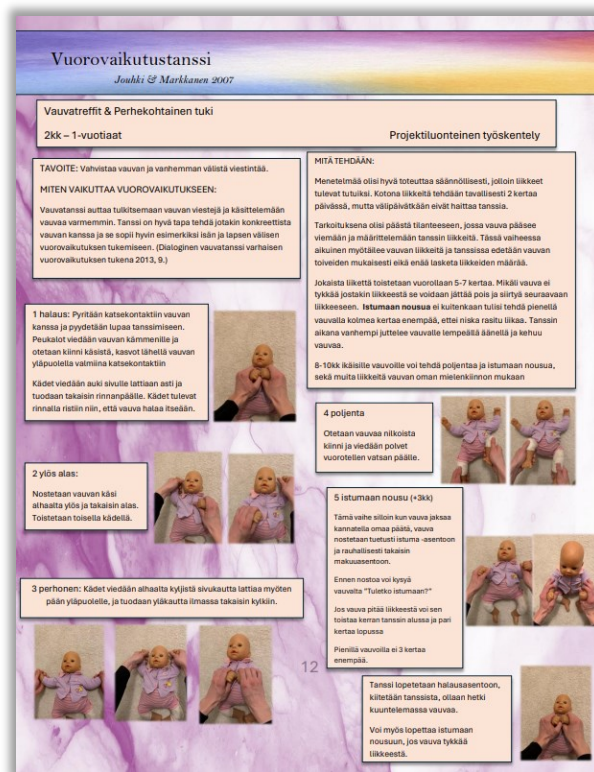
Arkeen helppoja työkaluja huomioiden eri ikäisyyden, juhlapyhät ja kesäolkkari ulkona

Kyselystä saadut vastaukset tukivat ajatusta oppaan sisällöstä ja olivat yhteneviä suhteessa omaan käsitykseen oppaan rakentumisesta. Kyselyn tulokset auttoivat painottamaan ja korostamaan menetelmien käyttöönottamista tukevia yksityiskohtia oppaan sisällössä ja ulkoasussa. Opas vastaakin kokonaisuudessaan lähes kaikkiin kyselyssä esiin tulleisiin toiveisiin, ainoastaan ajatus vuosiympyrästä, sekä yhteisöllisistä menetelmistä jätettiin työntekijöille soveltamisen mahdollisuudeksi käytännön syistä. Mikäli vastaukset olisivat olleet toisenlaisia, niillä olisi voinut olla vaikutusta esimerkiksi siihen mitä taidetyöskentelyn muotoja, ikäryhmiä ja teoriatietoa oppaassa olisi painotettu. Vastaukset olisivat voineet myös vaikuttaa siihen, olisivatko menetelmät painottuneet enemmän kohtaamispaikkaan, perhekohtaiseen tukeen tai muihin toiminnan muotoihin.

### 7.3 Menetelmäopas

Oppaasta oli kehittynyt jo melko valmis ajatus työntekijöiden sekä Joutsikin edustajan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Kehittämistyötä sujuvoitti myös se, että toinen opinnäytetyön tekijöistä oli suorittanut harjoittelun Joutsikissa. Joutsikissa tehdyn harjoittelun myötä saatu kokemus toiminnasta ja asiakaskunnasta auttoi oppaan suunnittelussa. Oppaan kehittämiseen ja menetelmien valitsemiseen vaikuttivat lisäksi opinnäytetyön tekijöiden aiemmat kokemukset taidelähtöisistä menetelmistä, lähdemateriaalin tukiessa valintoja. Kyselyssä (liite 1) esiin tulleet toiveet tukivat tätä laadittua pohjaa oppaalle, uusien ajatusten tuodessa pieniä muutoksia ja tarkennuksia. Kysely vahvistikin jo olemassa olevaa käsitystä oppaasta ja laajensi ymmärrystä työntekijöiden toiveista.

Oppaan suunnittelun alusta asti ajatuksena oli, että oppaan tulisi olla tarpeeksi tiivis ollakseen kevyt työntekijöille ottaa käyttöön. Lisäksi halusimme kiinnittää huomiota oppaan ulkoasuun ja visuaalisuuteen ajatuksena herättää lukijan mielenkiinto sekä helpottaa oppaan luetavuutta värivalintojen, tekstin fontin ja kuvien asettelulla (kuva 1). Oppaan tuli olla selkeästi kirjoitettu ja kaikki menetelmien ohjaamisen kannalta tärkeät tiedot löydettävissä. Menetelmien haluttiin olevan helposti toteutettavissa myös ilman aiempaa kokemusta taidetyöskentelystä. Kyselyssä saadut vastaukset vahvistivat tätä ajatusta, sillä oppaan toivottiin olevan selkeä ja helppolukuinen yksinkertaisine ohjeineen. Menetelmäoppaan tekemiseen valittiin Word-tekstinkäsittelyohjelma, sillä se oli tekijöille entuudestaan tuttu ja mahdollisesti helposti tekstin ja kuvien yhdistämisen selkeäksi ja visuaalisesti miellyttäväksi kokonaisuudeksi.



Kuva 1: Visuaalinen ilme

Opas koostuu menetelmien lisäksi saatesanoista, taidesanastosta, sekä teoreettisesta tiedosta liittyen taidetyöskentelyyn ja vuorovaikutukseen. Näihin perusteisiin kuuluvat muun muassa turvallisen tilan luominen, taidetyöskentelyn rakenne, ikätasoinen vuorovaikutus, sekä vuorovaikutuksen tukeminen taidelähtöisin menetelmin. Taidelähtöiset menetelmät ovat listattuna oppaan lopussa. Useiden alkukartoituskyselyssä saatujen vastausten perusteella taidetyöskentelyyn liittyvän osaamisen ei koettu olevan omalla vahvuusalueella. Tämän vuoksi oppaaseen tuotiin teoretietoa tukemaan taidetyöskentelyä. Taidetyöskentelyyn liittyvän teoretiedon tarkoituksena oli madaltaa kynnystä ottaa menetelmiä käyttöön ja vastata kysymyksiin, joita voisi nousta esille menetelmien ohjaamiseen ja toteutukseen liittyen.

Oppaaseen valikoitui yksitoista menetelmää, joiden tarkoituksena on mahdollistaa hetki lapsen ja vanhemman väliselle vuorovaikutukselle. Menetelmiksi valikoituivat Vuorovaikutustanssi, Väreihin tutustuminen, Draamatarina, Yhteinen piirtäminen, Vuorovaikutteinen yhteinen teos, Luonnon materiaaleilla maalaaminen, Satupuu, Elämäntarinan muistelu - Yhteisten hetkien kollaasi, Sanaton vuoropuhelu - Winnicott Scribble, Valokuvapeli sekä Käsien piirtäminen (Liite 2). Menetelmät on valikoitu ja suunniteltu siten, että ne soveltuisivat mahdollisimman hyvin Perhetalon toimintaan. Kyselyn tulokset vahvistivat käsitystä siitä, mihin toimintoihin menetelmistä voisi olla hyötyä. Menetelmiä toivottiin eniten perhekohtaiseen tukeen ja

kohtaamispaikan arkeen. Menetelmiä toivottiin myös monipuolisesti eri taidemuodoista, painottuen kuitenkin kuvalliseen työskentelyyn.

Oppaan menetelmäosiossa tuodaan esiin ohjaamisen kannalta oleelliset asiat. Jokaisen menetelmän kohdalla on mainittu, missä tilanteissa sitä voisi olla sopiva käyttää ja minkä ikäisestä alkaen menetelmää suositellaan käytettäväksi. Tiedoissa näkyy myös tarvittavat materiaalit, toiminnan tavoite, vaikutus vuorovaikutukseen, sekä ohjeet menetelmän toteuttamiseen. Oppaassa olevien kuvien tarkoituksena on havainnollistaa ohjeita.

Menetelmien valinnassa on huomioitu tarvittavat tilat ja materiaalit. Materiaalien ja työvälineiden osalta on mietitty niiden saatavuutta, helppokäyttöisyyttä, taloudellisuutta ja riittävää laatua, jotta tekeminen olisi mieluisaa ja työskentelymateriaalit toimisivat tarkoituksen mukaisesti. Menetelmät ovat sovellettavissa joustavasti monenlaisiin tiloihin. Menetelmiä valittaessa varmistettiin, että Joutsikissa olisi tarjolla työskentelyyn tarvittavia perustarvikkeita, kuten menetelmiin sopivia papereita, kyniä, liituja ja maaleja.

Menetelmien haluttiin palvelevan mahdollisimman hyvin Joutsikin laajaa ikäjakaumaa. Sopivan menetelmän löytämistä helpottamaan menetelmien tiedoissa on kerrottu suuntaa antava ikäsuositus, mikä perustuu osin lähdekirjallisuuteen sekä omiin kokemuksiin lasten kanssa toimimisesta esimerkiksi varhaiskasvatuksessa. Lähdekirjallisuutena käytettiin muun muassa Rusasen, Kuuselan, Rintakorven ja Torkin (2014, 54) teoriaa lapsen kuvataiteellisen kehityksen vaiheista. Huomioitavaa on kuitenkin, että jokainen lapsi kehittyy omaan tahtiinsa, mistä syystä ikäsuosituksissa tulee huomioida yksilöllinen kehitys ja lapsen kyvyt tapauskohtaisesti. Oppaassa korostetaan menetelmien soveltamisen mahdollisuuksia.

Oppaassa selkeästi vauvoille suunnattuja menetelmiä ovat vuorovaikutustanssi (Jouhki & Markkanen 2007), sekä väreihin tutustuminen (Wiklund 2019). Molemmat menetelmät ovat toteutukseltaan lyhyitä ja yksinkertaisia, eivätkä vaadi osallistujilta hienomotorista osaamista. Menetelmien vaikutus syntyy läsnäolosta ja yhteisestä ihmettelystä. Vuorovaikutustanssissa vanhemman läsnäolo ja puhe, sekä liikkeiden toistaminen arjessa tukevat vuorovaikutussuhdetta. Toistuvat rutiinit ovat vauvalle tärkeitä ja luovat sekä järjestystä että vaihtelua (Lauonen 2023, 23). Toinen menetelmä, joka on väreihin tutustuminen, koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa tutustutaan väreihin esineiden kautta ja toisessa soseilla maalaamalla. Menetelmän vaikutus tulee moniaistisuuden ja liikkeen kautta korostaen kinestetiikkaa ja visuaalisuutta. Tätä tukee esimerkiksi Rusasen ym. (2014, 46) näkemys siitä, että vauva aistii kokonaisvaltaisesti ja muodostaa havaintoja erityisesti näkö- ja tuntoaistin avulla sekä nauttii liikkeeseen liittyvistä kokemuksista.

Pienemmille lapsille toteutettavassa draamatarinassa hyödynnetään moniaistisuuden, toiminnallisuuden ja kosketuksen vaikutuksia vuorovaikutuksen tukemisessa. Draamatarinan idea on sovellettu Laitisen (2018) opinnäytetyöstä. Menetelmän toteutus perustuu luettavaan

tarinaan, jonka kulkuun sisältyy erilaisia toiminnallisia osuuksia. Draamatarinan kokonaisuuteen lisättiin myös Joutsikin henkilökunnalle Fun Friends -menetelmästä tuttu Pizzarentoutus (De Boer & Hiltunen 2020). Menetelmä suunniteltiin kohtaamispaikkaan, jossa on eri ikäisiä lapsia. Salon ja Mäkelän (2007, 17) mukaan 2-3-vuotias jaksaa keskittyä yhteen asiaan noin viidestä kymmeneen minuuttia. Monipuolisella, toiminnallisella ja nopeasti vaihtuvalla sisällöllä haluttiin näin huomioida myös pienimpien lasten mielenkiinnon säilyminen.

Leikki- ja kouluikäisille lapsille suunnattuja menetelmiä oppaassa ovat Yhteinen piirtäminen, Vuorovaikutteinen yhteinen teos, Luonnon materiaaleilla maalaaminen, Satupuu, Elämäntarinan muistelu ja Käsien piirtäminen. Kaikki menetelmät hyödyntävät kuvallista ilmaisua ja yhdessä tekemistä. Vaikka menetelmiä voi hyödyntää myös pienempien lasten kanssa, ne soveltuvat paremmin lapsille, joiden keskittymiskyky ja motoriset valmiudet ovat jo kehittyneempiä. Yhteinen piirtäminen, Luonnon materiaaleilla maalaaminen ja Satupuu keskittyvät yhteiseen tekemiseen sekä uuden kokeiluun, leikillisyyden ja tutkimisen kautta. Vuorovaikutteisessa yhteisessä teoksessa, Elämäntarinan muistelussa ja Käsien piirtämisessä on kyse yhteisten tarinoiden ja merkitysten löytämisestä, sekä toisen huomioon ottamisesta ja arvostamisesta. Rusasen ym. (2014, 50) mukaan lapsi kykenee neljävuotiaasta asti kommunikoimaan kuvilla ja ilmaisemaan tunteita niiden kautta. Kuusivuotiaasta alkaen lapsi puolestaan alkaa kuvaamaan itselleen merkityksellisiä kokemuksia ja luomaan kuvallisia tarinoita (Rusanen ym. 2014, 52).

Oppaan menetelmistä Sanaton vuoropuhelu sekä Valokuvapeli ovat kouluikäisille ja nuorille suunnattuja. Molemmat menetelmät vaativat toisen asemaan asettautumista ja sitoutumista pitkäjänteisempään työskentelyyn. Nurmiraanan ym. (2014, 62) mukaan seitsemänvuotiaan lapsen kyky asettua toisen ihmisen asemaan kehittyy ja ongelmatilanteita pystytään ratkaisemaan keskustelemalla. Nämä vastavuoroiseen ja sanattomaan vuorovaikutukseen perustuvat menetelmät toimivat sanallisen vuorovaikutuksen rinnalla. Yhteinen kuvallinen työskentely voi mahdollistaa vuorovaikutuksen myös tilanteissa, joissa sanallinen kommunikointi on syystä tai toisesta haastavaa. Esimerkiksi Seeskarin (2004, 128) mukaan nuoren voi olla helpompi kommunikoida kuvien avulla sekä käsitellä omia tunteitaan ja ihmissuhteitaan.

Oppaaseen valittujen menetelmien toimivuutta tukee lähdekirjallisuus ja useita menetelmiä on kokeiltu eri opintojaksoilla. Valikoitujen menetelmien toimivuus haluttiin kuitenkin vielä varmistaa testaamalla niitä kehittämistyön aikana sekä opinnäytetyöntekijöiden kesken, että ulkopuolisten lasten kanssa. Saatujen kokemusten perusteella menetelmät voitiin lisätä oppaaseen. Opas haluttiin työntekijöille helposti saavutettavaksi, joten yhteyshenkilö lisäsi oppaan tiedoston Joutsikin Teams-kansioon. Lisäksi työpajapäivää varten se lähetettiin sähköpostin kautta PDF-tiedostona Perhetalo Joutsikin työntekijöille ja jokainen sai työpajapäivänä oppaan tulostetun version.

#### 7.4 Työpajapäivä

Menetelmäoppaan laatiminen ei yksin ratkaise sitä, tulevatko siinä olevat menetelmät käyttöön työyhteisössä. Ohjaaja voi kokea epävarmuutta taidetyöskentelyn ohjaamisessa ollessaan kokematon taidemateriaalien ja -tekniikoiden käytössä. Ohjaajat tarvitsevat kokemusta materiaaleista ja tekniikoista. (Leinonen & Koistinen 2014, 48.)

Työpajamenetelmää käytetään esimerkiksi yrityksen tai yhteisön toimintaa kehittämään tai tietyn haasteen ratkaisemiseksi. Parhaimmillaan työpajatyöskentely tuo esiin uusia, erilaisia näkökulmia, luo yhteistä ymmärrystä sekä kokoaa yhteen tarpeita ja ideoita. Onnistunut työpaja vaatii hyvää suunnittelua sekä fasilitointia, eli tavoitteellista ryhmäprosessin ohjaamista. (Lippo, Järvi & Poikolainen 2022.) Koska oppaiden hyödyntäminen työssä ei ole itsestään selvää, valittiin työpajamenetelmä tukemaan työntekijöiden tutustumista oppaan taidemenetelmiin ja taidetyöskentelyyn. Mikäli menetelmät ovat entuudestaan tuttuja ja niistä on oma-kohtainen kokemus, on niitä myös helpompi ottaa käyttöön. Päivän tarkoituksena oli antaa työntekijöille muistikuva menetelmistä ja tätä kautta madaltaa työntekijöiden kynnystä käyttää niitä omassa työssään.

Joutsikin edustajan kanssa suunniteltiin työpajapäivän ajankohtaa, aikataulua ja tiloja. Työpajapäivän ajankohdaksi valikoitui perjantai 15.3. Työskentelyyn varattiin aikaa neljä tuntia klo 8-12 välille, jonka jälkeen kohtaamispaikan oli tarkoitus avautua asiakkaille. Työpajapäivään osallistuisivat kaikki kahdeksan Joutsikin työntekijää sekä yksi harjoittelija. Toimintatilaksi valittiin Joutsikin olkkari, mikä oli tiloiltaan sopivin työskentelyn toteuttamiseksi.

Työpajapäivän aikataulun keventämiseksi Joutsikin edustaja ehdotti, että osa asioista voitaisiin käydä läpi tiimipalaverissa ennen tai jälkeen työpajapäivän. Tällöin varsinaiselle työskentelylle jäisi työpajapäivässä enemmän aikaa. Työpajapäivän toteutus päätettiin käydä alustamassa etukäteen työntekijöille, jolloin samalla voitaisiin tarkistaa ovatko kaikki työpajapäivän kannalta tarvittavat materiaalit ja tarvikkeet saatavilla. Alkuinfo pidettiin työntekijöille 8.3. jossa opas esiteltiin lyhyesti sekä työpajapäivän alustavasta ohjelmasta tiedotettiin. Työntekijöitä pyydettiin tutustumaan oppaaseen ja merkitsemään itselleen ylös kehittämisehdotuksia työpajapäivänä läpikäytäväksi. Alkuinfon aikana positiivista palautetta saatiin muun muassa oppaan visuaalisesta ilmeestä ja siihen valikoituneista menetelmistä. Alkuinfon toteuttaminen antoi myös mahdollisuuden toisen opinnäytetyöntekijän ja Joutsikin työntekijöiden tutustumiselle ennen työpajapäivää, rakentaen molemminpuolista turvallisuudentunnetta tulevaa ryhmätoimintaa kohtaan. Ryhmän ohjaaminen on helpompaa, kun kasvot ovat entuudestaan tuttuja (Kantojärvi 2012, 39).

Menetelmiin käytettävä aika tarkistettiin ennen työpajapäivää, toteuttamalla menetelmät itse. Työpajapäivän työskentelyyn varattiin yksi ylimääräinen menetelmä käyttöönotettavaksi ajan niin salliessa. Tällä mahdollistettiin parempi joustavuus aikataulussa. Työpajapäivään

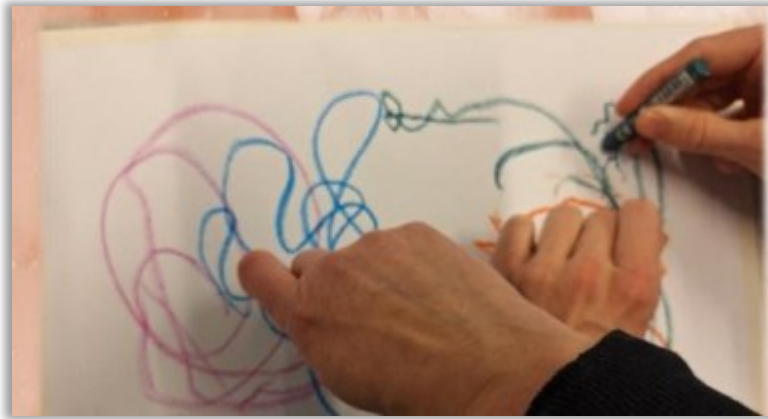
varauduttiin etukäteen myös tarkistamalla menetelmiin tarvittavien materiaalien saatavuus. Työtilan suunnittelussa huomioitiin kahden työntekijän etukäteen ilmoittama osittainen läsnäolo työpajapäivään, sekä siirtymät eri menetelmien välillä. Kantojärven (2012, 37) mukaan työpajan tilajärjestelyt voivat vaikuttaa osallistujien läsnäoloon. Tilan tulee olla riittävän iso, jotta siellä voi liikkua, mutta ei liian iso. Ikkunat tuovat valoa. Olennaista on tukea vuorovaikutteisuutta ja läsnäoloa, jolloin istumapaikat tulee suunnitella siten, että kaikki tai ainakin pienryhmät näkevät toisensa. (Kantojärvi 2012, 37.) Pöydät järjesteltiin mahdollistamaan sekä pari- että pienryhmätyöskentely siten, että kaikilla oli tilaa työskennellä ja keskustelut toimivat helposti. Kahteen pöytään muodostuivat neljän hengen ryhmät, joissa toteutettiin ryhmä- ja parityöskentelyä. Ryhmät muovautuivat joustavasti läsnä olevien osallistujien mukaan.

Työpajapäivän aikataulu toteutui suunnitelman mukaisesti. Päivä aloitettiin ohjelman läpikäymisellä. Aloituksessa käytiin kierros aamun tunnelmista, jossa jokainen pääsi kertomaan omalla vuorollaan ajatuksistaan. Alkukeskustelun tarkoituksena oli virittäytyä työpajapäivään ja työskentelyyn. Ennen taidetyöskentelyn aloittamista annettiin mahdollisuus esittää kysymyksiä menetelmistä. Keskustelua heräsi yleisesti oppaaseen liittyen, mutta varsinaisia kysymyksiä ei tullut. Yksi työntekijä kertoi ottaneensa valokuvausmenetelmän jo käyttöön asiakasperheen kanssa. Tunnelma päivän aloituksessa oli rento ja työntekijöillä oli mahdollisuus juoda kahvia keskustelun lomassa. Yhteisen keskustelun kautta haluttiinkin luoda osallistujille turvallinen ja rento tila työskentelylle sekä madaltaa kynnystä työskentelyn aloittamiselle. Tarkoituksena oli auttaa osallistujia irrottautumaan arjen ajatuksista, olemaan läsnä sekä orientoitumaan tulevaan työskentelyyn.

Hyvällä aloituksella voidaan vaikuttaa merkittävästi työpajan onnistumiseen. Kun osallistujat on aktivoitu alussa, ymmärryksen luominen kuuntelun ja keskustelun kautta helpottuu. Tarvitaan turvallinen tila, jossa jokainen uskaltaa tuoda ajatuksiaan esiin. Myös pitkään yhdessä työskennelleisiin kuulumisten kysely ja aito kuuntelu vaikuttavat positiivisesti. Osallistujat pitää myös saada olemaan aidosti läsnä sekä kohdentaa ajatukset siihen, mitä ollaan tekemässä ja miten toimitaan. Tämä auttaa paitsi osallistamaan osallistujia myös luomaan turvallisuuden tunnetta. (Kantojärvi 2012, 38.)

Työntekijöille ohjattiin kuusi menetelmää: Yhteinen piirtäminen, Luonnon materiaaleilla maalaaminen, Vuorovaikutteinen yhteinen teos, Satupuu, Sanaton vuoropuhelu ja Käsien piirtäminen. Työpajaan valittiin tarkoituksellisesti kuvallisen ilmaisun menetelmiä, sillä kyselyssä moni oli maininnut kuvallisen työskentelyn olevan itselleen etäistä. Kuvallisella työskentelyllä haluttiin muuttaa näitä ennakkoluuloja. Kyseisten menetelmien valitsemista ohjasi myös opinnäytetyöntekijöiden oma näkemys siitä, että erityisesti valituista menetelmistä olisi hyödyllistä olla omakohtainen kokemus. Menetelmien aikana työntekijät pääsivät tutustumaan myös eri taidemateriaaleihin. Menetelmien järjestys oli suunniteltu harkiten helpoimmista

vaativampiin. Aloitukseen valittiin Yhteinen piirtäminen osana virittäytymistä, menetelmän helppouden takia, sillä se ei vaadi kuvataiteellista osaamista ja on toteutukseltaan lyhytkestoinen. Taidelähtöisiä keinoja voidaan käyttää osana virittäytymistä ja sillä voidaan tukea turvallisen tilan luomista, läsnäoloa sekä ajatusten suuntaamista päivän työskentelyyn (Kantojärvi 2012, 40-41).



Kuva 2 Yhteinen piirtäminen

Menetelmiä toteutettiin pareittain sekä ryhmissä. Kantojärvi (2012, 43) tuo esille osana työpajatyöskentelyä Me-we-us-menetelmän, jonka tarkoitus on saada kaikki osallistumaan. Sen vaiheet ovat yksilötyöskentely, pienryhmätyöskentely sekä koko ryhmänä työskentely. Menetelmässä jokainen ehtii ensin pohtia asiaa yksin kaikessa rauhassa, minkä jälkeen on helpompi osallistua keskusteluun muiden kanssa. Pienryhmässä ujompien on helpompi keskustella kuin koko ryhmän kuullen. Ajankäytöllisesti se on myös tehokkaampaa. (Kantojärvi 2012, 43.) Jokaisen työpajapäivässä kokeillun menetelmän lopuksi ajatuksia vaihdettiin ensin oman parin tai ryhmän kanssa, minkä jälkeen käytiin yhteinen keskustelu työskentelystä nousseista ajatuksista. Tällöin työskentelyn aikana syntyneet tunteet olivat paremmin saavutettavissa ja niistä oli siten luontevampaa käydä keskustelua työpajapäivän päätteeksi sekä teemahaastattelussa. Keskustelun haluttiin lisäävän yhteistä ymmärrystä menetelmistä nousseista tunteista ja ajatuksista, sekä tehdä osallistujille näkyväksi miten erilaisia kokemuksia työskentely voi herättää. Yhteinen keskustelu ja tunteiden sanoittaminen ääneen kuuluu myös osaksi menetelmien ohjaamista asiakkaille, ja työntekijöille haluttiin tarjota tästä omakohtainen kokemus.

Kokonaisuudessaan menetelmien ohjaaminen sujui hyvin ja työskentelystä heräsi keskustelua. Työskentelyn mielekkyys näkyi osallistujien uppoutumisena työskentelyyn sekä käytyihin keskusteluihin. Ilmapiiiri oli positiivinen ja innostus työskentelyä kohtaan näyttäytyi selkeästi. Menetelmistä heräsi taidetyöskentelylle tyypillisesti sekä onnistumisen, että pettymyksen kokemuksia (Hyyrynen 2014, 60). Onnistumisen kokemuksia koettiin, kun omat ajatukset ja

menetelmän toteutus olivat kohdanneet. Myös yllätykselliseen lopputulokseen oltiin tyytyväisiä. Osallistujat toivat keskusteluissa esille työskentelyn vahvistaneen yhteyttä oman parin kanssa. Parin kanssa saattoi löytyä yhteinen ja jopa samanlainen tapa tehdä taidetyötä, mikä loi positiivisia kokemuksia. Keskusteluissa tuli esiin myös kokemuksia oman osaamisen tunnistamisesta ja vahvistumisesta. Pettymyksen tunteita toivat esimerkiksi tilanne, jossa materiaalit eivät toimineet tekijän toivomalla tavalla. Haasteita saattoi tulla myös osallistujan henkilökohtaisesta kokemuksesta joko esittävän kuvan tai ei-esittävän kuvan piirtämisestä, jossa ei luoda mitään konkreettisesti tunnistettavaa asiaa. Haasteista huolimatta osallistujat kokivat, etteivät omat kokemukset ole esteenä menetelmien ohjaamisessa asiakkaille.

Taidetyöskentelyosuuden jälkeen siirryttiin toiseen tilaan, jossa käytiin vielä yhteisesti läpi menetelmäoppaan kaikki menetelmät yksi kerrallaan. Tarkoituksena oli tarkentaa menetelmien käyttöön ja ohjaukseen liittyviä asioita, sekä antaa työntekijöille mahdollisuus esittää kysymyksiä. Lopuksi toteutettiin ryhmämuotoinen teemahaastattelu. Kantojärven (2012, 41) mukaan turvallinen tila, läsnäolo ja toimintaan keskittyminen tulee ylläpitää koko tilaisuuden ajan. Tätä tukee liikkuminen työpajan aikana, kuten paikkojen vaihto esimerkiksi työpöytätyöskentelyn ja piirissä istumisen välillä. (Kantojärvi 2012, 37-41.)

#### 7.5 Ryhmämuotoinen teemahaastattelu arvioinnin tukena

Arviointia tehdään kehittämistyön eri vaiheissa (Ojasalo ym. 2014, 47). Arviointiin liittyvä ryhmämuotoinen teemahaastattelu toteutettiin työpajapäivän lopussa. Teemahaastattelussa kysymyksiä ei ole asetettu tarkkaan järjestykseen tai muotoon, vaan haastattelu rakentuu tietyn aihepiirin ympärille (Hirsjärvi ym. 2010, 208). Haastattelun teemana oli taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen Perhetalo Joutsikissa. Haastattelun kautta pyrittiin selvittämään työntekijöiden suhtautumista taidetyöskentelyä kohtaan, oppaan ja työpajapäivän herättämiä ajatuksia, sekä kokemusta omien toiveiden toteutumisesta oppaan kokonaisuudessa. Selvitettiin myös, onko menetelmäopas tuonut työyhteisön käytännön työhön uutta hyödynnettävissä olevaa tietoa, uusia ajatuksia tai soveltamisen mahdollisuuksia. Teemahaastattelu toimi osaltaan tukena loppuarvioinnissa. Kehittämistyön prosessin lopputulosten arviointi on tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin viimeinen vaihe (Ojasalo ym. 2014, 47).

Ryhmähaastattelu on tehokas keino saada tietoa usealta henkilöltä samanaikaisesti (Hirsjärvi ym. 2010, 210). Tässä ryhmässä suurin osa henkilöistä on työskennellyt yhdessä jo pitkään ja he tuntevat toisensa. Keskustelua syntyy helposti, joten ryhmämuotoisella haastattelulla haluttiin tukea ryhmän jäsenten välistä keskustelua haastattelun teemoihin liittyen. Ryhmämuotoista haastattelua valitessa tiedostettiin sen tuomat haasteet esimerkiksi ryhmän kannalta kielteisten asioiden esiin tuomisessa ja dominoivien henkilöiden vaikutuksesta käytävään keskusteluun (Hirsjärvi ym. 2010, 211). Koska ryhmä oli toiselle opinnäytetyöntekijöistä suurimmilta osin entuudestaan tuttu ja ryhmädynamiikka tiedossa, haastattelulle ei koettu olevan

merkittäviä riskejä edellä mainittujen asioiden osalta. Työyhteisöön vastikään tulleiden jäsenten mahdollinen korkeampi kynnys osallistua keskusteluun kuitenkin tunnistettiin.

Haastattelutilanteessa istuttiin omilla tuoleilla piirissä. Tämä valinta tehtiin, jotta puhuminen olisi helpompaa ja kaikki näkevät toisensa. Samalla toivottiin keskusteluun osallistumisen mahdollisuuden. Haastattelun aikana ei erikseen jaettu puheenvuoroja, vaan ajatuksia sai tuoda esiin vapaasti. Ennen haastattelua työntekijöiltä pyydettiin suullisesti nauhoittamislupa, haastattelun analysoinnin helpottamiseksi. Nauhoitteen tallentamisessa, käytössä ja purkamisessa noudatettiin hyviä toimintatapoja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Haastattelu purettiin litteroimalla nauhoitettu puhe tekstiksi ja teksti analysoitiin tematisoimalla aiheet omiin kokonaisuuksiinsa. Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006) mukaan teemahaastatteluaineiston analysoinnissa käytetään usein teemoittelua. Haastattelusta kootaan kunkin teeman alle ne kohdat, joissa teemasta puhutaan ja järjestellään ne omiksi kokonaisuuksiksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teemahaastattelun keskustelut jaoteltiin seuraaviin teemoihin: asenteet taidelähtöisiin menetelmiin ja niiden muuttuminen, menetelmien hyödyntäminen asiakastyössä, omat kokemukset menetelmistä, menetelmäoppaan arviointi, työpajapäivän arviointi, käytännön toimet menetelmien käyttöön ottamiseksi sekä yhteistyön toteutuminen.

Tarkasteltaessa asenteita taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan voitiin niissä havaita muutos kehittämistyön myötä. Ennen kehittämistyötä moni työntekijöistä koki taidelähtöiset menetelmät vaikeiksi ja itselleen vieraiksi. Haastattelussa ilmeni, että menetelmäoppaan sekä työpajapäivän kautta ajatus menetelmien vaikeudesta muuttui. Menetelmät koettiin helpoiksi ja niiden käyttöönottoaminen samanlaiseksi kuin mitkä tahansa jo käytössä olevat menetelmät. Usea työntekijä mainitsi kynnyksen taidelähtöisten menetelmien käyttöönottoon madaltuneen. Taidetyöskentelyä kohtaan heräsi uutta rohkeutta ja innostusta. Työpajapäivä lisäsi ymmärrystä siitä, ettei taidelähtöisessä työskentelyssä ole merkitystä piirtämisen tai maalaimistaidolla. Ohjaaminen ei vaadi itseltä suurta ponnistelua tai laajaa tietämystä taidemateriaaleista.

Ei tarvii miettiä sitä, et en mä osaa piirtää tai en mä osaa maalata. Et sil ei oo mitään väliä.

Menetelmien hyödyntämisen koettiin sopivan hienosti Joutsikin toimintaan kuten kohtaamispaikkaan ja perhekohtaiseen työhön. Menetelmistä koettiin olevan hyötyä myös sellaisiin yksilötyöskentelyn tilanteisiin, joissa aiemmin on saattanut olla vaikea keksiä millaisin keinoin työskentelyssä päästäisiin etenemään. Menetelmiin tutustuminen on herättänyt ajatuksia siitä, kenen kanssa ja missä tilanteessa menetelmiä voisi hyödyntää yksilötyössä tai eri asiakasryhmissä, kuten esimerkiksi koululaisten kanssa. Menetelmät koettiin hyödyllisiksi myös sen takia, että ohjeistukset eivät ole liian tiukat ja antavat mahdollisuuden niiden

soveltamiselle. Taidelähtöisten menetelmien nähtiin tukevan myös tunteiden ilmaisemista ja tuovan ne konkreettisemmin esille, mikä teki ne helpommin lähestyttäviksi.

Must on ihanaa et näistä oli, tai on ja tulee olemaan hyötyä vähän sekä tässä kohtaamispaikassa mutta sitten myös yksilöasiakas tai perhekohtaiseen työskentelyyn. Se ajatus on lähtenyt silleen rullaan, että mitä voisi hyödyntää ja mihinkin.

Työpajapäivän kautta työntekijät saivat menetelmistä omakohtaisia kokemuksia. Kokemusten kautta löytyi itselle haastavia ja mieluisia menetelmiä. Yksi haastatelluista kertoi esittävän kuvan tekemisen olleen hänelle haastavaa Vuorovaikutteisessa yhteisessä teoksessa, koska koki piirtämisen vaikeaksi. Tästä huolimatta haastateltava koki voivansa käyttää menetelmää asiakasperheiden kanssa. Menetelmän koettiin yleisesti sopivan hyvin tietyn asian tai teeman käsittelyyn perhekohtaisessa työssä. Yhteisen piirtämisen koettiin olevan menetelmistä helpoin ja mieluisin, ja sen miellettiin olevan luonteva keino luoda kosketusta lapsen ja vanhemman välillä. Myös Valokuvapelin mainittiin olevan sellainen mitä haluaa ehdottomasti kokeilla. Satupuun ja Käsien piirtämisen koettiin olevan turvallisia ja helposti käyttöönotettavia menetelmiä.

Ainakin helpoimpia ja varmaan mitä otan ekana on se käsikynkkä juttu ja sitten se valokuvapeli on ehdottomasti semmonen mitä haluan kokeilla.

Menetelmäopas koettiin kokonaisuudessaan hyödylliseksi asiakkaiden kanssa työskentelyyn. Soveltamisen mahdollisuudet auttavat hyödyntämään menetelmiä perheiden yksilölliset tilanteet huomioiden. Menetelmien koettiin tukevan työskentelyä tilanteissa, joissa on haasteita kommunikoinnissa ja puhumisessa. Menetelmien pohdittiin sopivan myös itsetunnon vahvistamiseen ja positiivisuuden löytämiseen perheenjäsenten välillä. Oppaan koettiin vastanneen odotuksiin ja jopa ylittäneen ne. Opas koettiin helppolukaiseksi ja visuaalisesti miellyttäväksi. Materiaalien ja menetelmien koettiin olevan suhteutettu hyvin Joutsikin tarpeisiin sekä resursseihin. Tavoite tuoda taidelähtöiset menetelmät lähemmäksi Joutsikin henkilökunnan työtä koettiin toteutuneen. Oppaassa olevan taidetyöskentelyyn liittyvän sanaston, sekä työpajapäivän menetelmien koettiin auttaneen hahmottamaan paremmin materiaalien käyttämistä ja madaltavan kynnystä toiminnan aloittamiselle.

On vastannut ja niinku ylittäny odotuksia.

Mä tykkäsin myös tästä taidetyöskentelyyn liittyvästä sanastosta. Ehkä se kun ei tunne noita välineitä. Mikä väri sopii minkäkin kanssa. Kun täällä nyt lukee mihin sopii mikäkin. Kynnys madaltuu ja pystyy aloittamaan ja laittaa niitä esille.

Haastattelun aikana haastateltavat pohtivat myös menetelmien käyttöönoton sujuvoittamista yhteisen suunnittelun ja kokemusten jakamisen kautta. Keskustelussa pohdittiin, että menetelmien käytön olisi hyvä jakaantua tasaisesti kohtaamispaikoissa, jolloin välttyttäisiin toiminnan päällekkäisyyksiltä ja menetelmät tulisivat varmemmin käyttöön. Työntekijät pohtivat myös, miten haastattelutilannetta olisi voinut helpottaa esimerkiksi tallentamalla asioita

muistiin jo työpajatyöskentelyn aikana. Haastattelussa käsiteltiin lopuksi yhteistyön toteutusta opinnäytetyöntekijöiden ja Perhetalo Joutsikin välillä. Tallentamista ja yhteistyön toteutumista käsitellään myöhemmin arviointiosuudessa.

## 8 Arviointi

Kehittämistyön onnistumisen arviointi pohjautuu suunnitelmallisesti kerätyn tiedon analysointiin (Ojasalo ym. 2014, 47). Tämän kehittämistyön aikana tietoa on kerätty suunnitelmallisesti alkukartoituskyselyn ja teemahaastattelun kautta. Arvioinnin kannalta on tärkeää tunnistaa ja kuvata kehittämistyön tavoitteet, lopputulos ja prosessit, joiden kautta lopputulokseen on päädytty (Ojasalo ym. 2014, 47). Tavoitteena oli tarjota Perhetalo Joutsikin työntekijöille työkaluja lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Tämän tavoitteen ohjaamana lopputuloksena syntyi Taidelähtöisten menetelmien opas. Kehittämistyötä tukivat tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin (Ojasalo ym. 2014) vaiheet. Tämän kehittämistyön prosessin vaiheisiin kuuluivat kehittämiskohteen tunnistaminen ja rajaaminen, tietoperustaan perehtyminen, kehittämistyön suunnitelman laatiminen sekä kehittämistyön toteutuksessa toteutettu alkukartoituskysely, menetelmäopas, työpajapäivä ja teemahaastattelu. Tämän lopuarvioinnin lisäksi arviointia on toteutettu koko kehittämistyön prosessin ajan ja tehtyjä valintoja tarkasteltu kriittisesti.

Kehittämistyön toteutumista arvioitiin teemahaastattelusta saatujen tulosten pohjalta. Arvioinnin tukena käytettiin Ojasalon ym. (2014, 48) mainitsemia arvioinnin kannalta oleellisia kysymyksiä. Arviointi on jaettu kehittämistyön toteutumisen käsittelyyn työntekijöiden näkökulmasta toteutetun teemahaastattelun kautta, sekä opinnäytetyön tekijöiden omaan arvioon kehittämistyön prosessin kokonaisuudesta.

### 8.1 Kehittämistyön arviointi teemahaastattelun tuloksista

Kehittämistyön tavoitteena oli tarjota työntekijöille lisää työkaluja lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiselle. Ajatuksena oli myös madaltaa kynnystä ottaa taidelähtöisiä menetelmiä käyttöön. Haastattelusta saatujen tulosten perusteella kehittämistyössä saavutettiin sille asetettu tavoite. Työntekijät kokivat heidän odotustensa ylittyneen ja olivat tyytyväisiä yhteistyöhön kokonaisuudessaan. Menetelmät koettiin työpajapäivän jälkeen helpommin lähestyttäväksi ja toiminta oli herättänyt ajatuksia menetelmien hyödyntämisen mahdollisuuksista. Työpajapäivän aikana kerrottiin, että yksi menetelmä oli jo tullut käyttöön, mikä kertoi menetelmien hyödynnettävyydestä ja oppaan ohjeistuksen selkeydestä.

Kehittämistyöllä haluttiin osoittaa Perhetalo Joutsikin työntekijöille taidelähtöisten menetelmien vaikuttavuus, turvallisuus, osallistavuus sekä soveltamisen mahdollisuudet lähes kaikkiin asiakkaisiin. Työntekijät toivatkin näitä teemoja esiin haastattelun aikaisessa keskustelussa ja

puhuivat etenkin menetelmien soveltamisen sekä vaikuttavuuden mahdollisuuksista. Haastattelusta saatujen tulosten mukaan kehittämistyö on vaikuttanut työntekijöiden käsityksiin taidelähtöisten menetelmien käyttämisestä osana asiakastyöskentelyä. Menetelmäoppaalla, sekä toteutetulla työpajapäivällä oli työntekijöiden näkökulmasta merkittävin vaikutus kehittämistyön onnistumiseen. Yhteistyön koettiin onnistuneen hyvin eikä kehittämistyön koettu kuormittaneen perustyötä.

Työpajapäivän ohjaustyyli koettiin lempeäksi ja osallistujille jäi siitä hyvä olo. Työntekijät toivat haastattelussa esiin, että aikataulu ja sisältö oli päivän pituuteen nähden suhteutettu sopivaksi, ja myös menetelmien tekemiseen sai konkreettista tuntumaa. Päivä vaikutti myös hyvin valmistellulta, ohjaus oli selkeää, sekä vaikutti helpolta ja luontevalta. Työntekijät kertoivat huomanneensa ohjaajista mielekkyyden toimintaa kohtaan, mikä välittyi myös osallistujiin. Kokonaisuuden koettiin osuneen kohdilleen.

Haastattelun aikana työntekijöiltä nousi muutama ajatus siitä, miten toteutusta olisi voinut mahdollisesti kehittää ja ajatuksia päivästä saada tallennettua paremmin. Yksi ajatus oli, että työpajapäivän aikana jokainen työntekijä olisi voinut kirjoittaa keskustelun lisäksi muistiin asioita, joita työskentelystä on herännyt. Kirjoitetut asiat olisi ollut helpompi muistaa teema-haastattelun vaiheessa. Toiselle työntekijälle tuli myös ajatus siitä, miltä työskentely on näyttänyt ja miten hän on toiminut eri tilanteissa. Tämä sai hänet pohtimaan, minkälaista lisäarvoa työskentelyn videoiminen olisi voinut tuoda. Kuitenkin omassa pohdinnossaan työntekijät totesivat, että vaikka työskentelyn tallentaminen olisi voinut tuoda lisäarvoa, se olisi voinut vaikuttaa työskentelyyn keskittymiseen ja hetkessä olemiseen.

## 8.2 Kehittämistyön itsearviointi

Arviomme mukaan kehittämistyö onnistui ja pääsimme sille asetettuun tavoitteeseen. Kehittämistyön onnistumiseen vaikutti näkemyksemme mukaan työn huolellinen suunnittelu, kehittämissympäristön tunteminen sekä opinnäytetyöntekijöiden motivaatio ja kiinnostus aihetta kohtaan. Kehittämistyöllä pystyimme mielestämme vastaamaan työntekijöiden esittämään tarpeeseen taidelähtöisten menetelmien käyttöönottamisen tukemisesta osaksi asiakastyötä.

Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi oli oikea ratkaisu. Kehittämistyön jokainen vaihe toi työlle lisäarvoa ja tuki kehittämistyön etenemistä sekä syvensi ymmärrystä siitä mitä olimme tekemässä. Alkukartoituskysely tuki menetelmäoppaan rakentumista ja työpajapäivä toi oppaan menetelmät konkreettisesti työntekijöiden saataville. Teemahaastattelulla saatiin palautteita tehdystä työstä ja tuotiin työntekijöiden ajatukset osaksi arviointia. Keskustelussa työntekijät jakoivat ajatuksia menetelmien hyödyntämisen ja soveltamisen mahdollisuuksista eri työtilanteissa.

Alkukartoituskysely oli mielestämme laajuudeltaan oikeasuhteinen ja avoimet kysymykset auttoivat tuomaan työntekijöiden henkilökohtaiset näkemykset esiin. Koimme saaneemme kyselyllä tarvittavat tiedot menetelmäoppaan laatimiseen. Kyselyyn liittyvät valinnat oli perusteltu ja valittu kriittisesti harkiten lähdekirjallisuuteen pohjautuen. Kysymykset tarkistutettiin yhteystyökumppanin edustajalla ja lomakkeeseen tehtiin tarvittavat korjaukset ennen kyselyn lähettämistä. Luotettavuus ja eettisyys oli huomioitu kyselyn toteuttamisessa.

Menetelmäopas muotoutui kokonaisuutena halutunlaiseksi ja vastasi kehittämistehtävän tavoitteeseen. Saimme menetelmäoppaasta positiivista palautetta alkuinfossa, työpajapäivän aikana sekä ryhmähaastattelussa. Menetelmäoppaassa onnistuimme mielestämme visuaalisesti niin että opas on selkeä sekä houkutteleva. Oppaan menetelmät on itse toteutettu ja niistä otetut kuvat tukevat menetelmän ohjeiden ymmärtämistä. Menetelmät tukevat vuorovaikutusta ja ovat helposti toteutettavissa Perhetalo Joutsikin toiminnassa. Asiasisältö ja selkeä teksti tukee menetelmien käyttöönottoa ja myös materiaalien saatavuus on huomioitu. Mikäli aikaa oppaan tekemiselle olisi varattu enemmän, huomiota olisi voinut kiinnittää vielä yksityiskohtien muokkaamiseen.

Työpajapäivään oli varauduttu hyvin ja toteutukselle oli tehty selkeä suunnitelma. Aikataulu toteutui suunnitelman mukaisesti ja oli riittävä menetelmien toteuttamiseksi. Työntekijöille pidettiin työskentelyyn orientoiva alkuinfo viikko ennen työpajapäivää, mikä mahdollisti oppaaseen ja menetelmiin tutustumisen etukäteen. Teemahaastattelussa saadun palautteen perusteella suunnitelmallisuus näkyi työntekijöille ja työpajapäivän koettiin olleen selkeä ja hyvin valmisteltu. Työpajapäivä sujui kokonaisuudessaan hyvin ja tunnelma oli rento. Työskentely herätti toivottua keskustelua työntekijöiden välillä ja innostus oli selkeästi havaittavissa. Jo työskentelyn aikana työntekijät pohtivat menetelmien käyttämisen ja soveltamisen mahdollisuuksia. Pohdimme suunnitteluvaiheessa, otammeko jokaisen menetelmän jälkeen hetken yhteiselle keskustelulle. Päätös käydä keskustelua kunkin menetelmän päätteeksi osoittautui toimivaksi ja toi hyvää keskustelua menetelmistä ja työskentelyn herättämistä ajatuksista. Työpajapäivän toteutuksen onnistumiseen vaikuttivat aiemmat kokemukset ryhmämuotoisesta taidetyöskentelystä, mikä helpotti päivän rakenteen suunnittelua ja valintojen tekemistä. Työpajapäivän valitseminen osaksi kehittämisprosessia oli oikea valinta ja toi menetelmät lähemmäksi työntekijöitä. Työskentely herätti ajatuksia siitä, ettei kaikkeen voi varautua ja työskentelyssä onkin oleellista se, miten yllättävissä tilanteissa toimii osallistujia tukien. Pohdimme myös käytettävissä olevien materiaalien laadun merkitystä työskentelyn sujumiselle.

Teemahaastattelun tarkoituksena oli toimia kehittämistyön arvioinnin tukena ja saimme mielestämme sillä tarvittavat tiedot kehittämistyön onnistumisen arvioimiseksi. Koemme teemahaastattelun lisänneen kehittämistyön luotettavuutta. Pohdinnat eivät tällöin perustu pelkästään opinnäytetyöntekijöiden omiin havaintoihin. Toisenlainen tiedon kerääminen olisi voinut tuoda erilaista näkökulmaa, esimerkiksi anonyymissä kyselyssä, jossa henkilökohtaiset

mielipiteet olisi voineet tulla paremmin esille. Arviomme mukaan ryhmämuotoisen teema-haastattelun valitseminen aineistonkeruun menetelmäksi oli kuitenkin tilanteeseen nähden tarkoituksenmukaisin. Haastattelussa käydyn keskustelun kautta saatiin ajatustenvaihtoa ja vuorovaikutusta osallistujien välille. Haastattelu toteutui aikataulun puitteissa ja sen laajuus oli mielestämme tarkoituksenmukainen kehittämistyöhön nähden. Teemahaastatteluun liittyvän teorian näkökulmasta pidempi haastattelu-aika olisi voinut tuoda ajatuksia enemmän esiin ja laajentaa ymmärrystä aiheesta. Käytettävissä olleen ajan puitteissa aika tuntui kuitenkin riittäneen hyvin ja kaikki tarvittava tieto saatiin.

## 9 Luotettavuus ja eettisyys

Eettisillä arvoilla kehittämistyössä tarkoitetaan tavoitteiden moraalisuutta, työn rehellisyyttä, kehittämistyöllä käytäntöä hyödyttävien vaikutuksien saavuttamista ja työn huolellisesti ja tarkasti tekemistä. Kehittämistyössä noudatetaan yhteiskunnan ja vuorovaikutustilanteiden, sekä yritysmaailman ja tieteen tekemisen hyviä eettisiä tapoja. Eettisiin toimintatapoihin kuuluu läpinäkyvyys siten, että kehittämiskohteena olevat henkilöt tietävät oman roolinsa kehittämistyössä, ja ymmärtävät kehitettävän toiminnan kohteen sekä tavoitteet. Kehittämistyössä yrityksen henkilökunnan oletetaan osallistuvan toimintojen kehittämiseen, toisin kuin tieteellisessä tutkimuksessa kysytään tutkimukseen osallistumisen suostumusta. (Ojasalo ym. 2014, 48-49.)

Vastauksia kerätessä todellisia ja rehellisiä vastauksia saa paremmin, kun vastauksen kerääminen järjestetään nimettömästi, ja vastaajille on kerrottu, että kerättyjä tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja sensitiivisesti. Kohderyhmän tulee ymmärtää heidän oma vaikutuksensa kehittämistyöhön, ja tekemään vastausten keräämisen tilanteessa tavoitteiden mukaisia ratkaisuja. (Ojasalo ym. 2014, 48.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa se, miten tutkimus on tehty. Tutkija vaikuttaa oman rehellisyytensä kautta tutkimuksen luotettavuuteen. Luotettavuutta tulee arvioida jokaisen tutkimusta koskevan valinnan hetkellä. (Eskola & Suoranta 2000, Vilkan 2021, 196-197 mukaan.)

Hyvän tieteellisen käytännön ohjeen mukaan tutkimusetiikan keskeisiä lähtökohtia ovat tunnistettujen hyvien toimintatapojen noudattaminen; tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien soveltaminen hyväksytyjen kriteerien mukaisesti; muiden tutkimusten kunnioittaminen asianmukaisilla lähdeviittemerkinnöillä; tarvittavien tutkimuslupien hankkiminen; tutkimuksen suunnittelu sekä toteutus- ja raportointivaiheiden toteutuminen hyvien tieteellisten toimintatapojen mukaisesti. Hyvään tieteellisen käytäntöön kuuluu myös tietyillä aloilla eettisen ennakoarvioinnin tekeminen. (TENK 2023.)

Opinnäytetyötä tehdessä pyrittiin varmistamaan työn luotettavuus ja eettisyys noudattamalla tiedon keräämiseen ja käsittelyyn liittyviä hyviä toimintatapoja. Opinnäytetyön suunnitelman hyväksymisen jälkeen Järvenpään kaupungille lähetettiin tutkimuslupahakemus kehittämistyön aloittamisen mahdollistamiseksi. Opinnäytetyössä toteutettiin avointa viestintää ja tiivistä yhteistyötä toimipaikan kanssa. Opinnäytetyössä tuotiin myös esille tutkittua teoreettista tietoa ja omaa henkilökohtaista kokemusta valitusta aiheesta. Opinnäytetyön menetelmäoppaan menetelmien vaiheet ja tavoitteet valittiin työyhteisön tavoitteiden mukaisesti ja työyhteisön omat toiveet otettiin huomioon kartoittamalla tilannetta laadullisen tutkimusmenetelmän kyselyllä. Kyselyn ja teemahaastattelun suhteen noudatettiin tietojen käsittelyyn kuuluvia ohjeistuksia.

## 10 Pohdinta

Sosiaalipalvelut ovat isojen muutosten keskellä hyvinvointialueiden voimaantumisen ja valtion hakemien säästöjen kautta, lisäksi palvelujen vaikuttavuutta pyritään samanaikaisesti tehostamaan. Korjaavat palvelut ovat ruuhkautuneet, ja tilanteen ratkaisemiseksi palveluissa pyritään tehostamaan ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea. Esimerkiksi Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa palvelureformissa 2023-2026 tavoitteina on muun muassa vahvistaa ennaltaehkäisyä ja palveluiden saatavuutta, lisätä asiakaslähtöisyyttä ja yhteisöllisiä sekä kotiin tuotavia palveluita. (STM 2024, 8-10.) Tähän kontekstiin liitettynä opinnäytetyön tekeminen ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen työtä tuottavalle Perhetalo Joutsikille oli paitsi ajankohtainen, se myös vahvisti omaa ajatusta ja näkemystä aiheen merkityksellisyydestä.

Opinnäytetyön tekeminen oli kokonaisuudessaan pitkä prosessi, joka alkoi 6.4.2023 yhteisten mielenkiinnon kohteiden pohjalta perhetyötä ja luovia menetelmiä kohtaan. Opinnäytetyön varsinaisen aihe ilmaantui loppukesästä 2023, Perhetalo Joutsikin työharjoitteluhaastattelun yhteydessä heränneestä ajatuksesta. Harjoittelu Perhetalo Joutsikissa mahdollisti kokonaisvaltaisen tutustumisen toimintaympäristöön, ja keskustelut työntekijöiden kanssa auttoivat hahmottamaan kokonais kuvaa heidän toiveistaan jo työskentelyn varhaisessa vaiheessa. Tapaminen Perhetalo Joutsikin yhteyshenkilön kanssa auttoi suunnitelman tarkentamisessa. Opinnäytetyön suunnitelma ja alustava aikataulu valmistuivat joulukuussa 2023 ja tutkimuslupahakemus lähetettiin Järvenpään kaupungille. Alkukartoituskysely toteutettiin tammi-helmikuun vaihteessa, minkä jälkeen kehittämistyön prosessi jatkui menetelmäoppaan laatimisella sekä työpajapäivän ja teemahaastattelun suunnittelulla. Menetelmäopas esiteltiin Joutsikin työntekijöille tiimipalaverissa ennen työpajapäivän toteuttamista. Työpajapäivä teemahaastatteluineen toteutettiin suunnitelman mukaisesti, minkä jälkeen teemahaastattelun tuloksia analysoitiin ja kehittämistyön onnistumista arvioitiin. Jokainen opinnäytetyön vaihe on tukenut osaltaan kehittämistyön kokonaisuutta ja vienyt opinnäytetyötä eteenpäin.

Kehittämistyönä luotiin lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta tukeva menetelmäopas. Menetelmäoppaan ajankohtaisuutta tukee esimerkiksi Karjalaisen, Kivipellon, Liukon ja Muurisen (2021, 5-7) näkemys menetelmällisyyden merkityksestä ja tarpeesta tulevaisuuden sosiaalityössä. Jotta sosiaalityö voi vastata ihmisten muuttuviin tarpeisiin ja uusiin ilmiöihin, tarvitaan uusia toimintamalleja. Ammattitaitoa ei voi perustaa pelkkään perusmenetelmien hallintaan, vaan tarvitaan jatkuvaa menetelmällistä kehittymistä. Karjalaisen, Metterin ja Strömberg-Jakan vuoden 2019 Sosiaalityön tulevaisuus selvityksessä ilmeni, että suurimmat osaamisen tarpeet sosiaalialan henkilöstöllä kohdistuivatkin juuri menetelmälliseen osaamiseen. (Karjalainen, Kivipelto, Liukko & Muurinen 2021, 5-7.) Opinnäytetyötä kantavat teoriat, kuten systeemisyys, kehityspsykologia sekä kiintymyssuhdeteoria korostavat vuorovaikutuksen ja asiakasryhmän tukemisen tärkeyttä ja näkyvät myös laajasti lapsi- ja perhepalveluissa. Esimerkiksi Yliruka, Eriksson, Jokinen ja Pasanen (2022, 12) tuovat esille, kuinka laajasti esimerkiksi systeemisyyttä käytetään nykypäivänä kehittämisen viitekehyksenä erityisesti moniammatillisissa lapsi- ja perhepalveluissa.

Taidetyöskentelyä kohtaan osoitetaan kiinnostusta myös sosiaali- ja terveysalalla yhä enenevissä määrin. Esimerkiksi Känkänen (2023) tuo esille sen, miten taidetoimintaa on alettu viime vuosikymmenen aikana hyödyntämään merkittävästi enemmän hyvinvointialoilla. Kehittämistyössä toteutettu kysely (liite 1) antoi viitteitä siitä, että kiinnostuksesta huolimatta taidetyöskentelyyn liittyvät menetelmät voidaan kokea etäisiksi ja kynnyksellä ottaa niitä käyttöön asiakastyössä saattaa olla korkea. Tämän kehittämistyön kautta voidaan kuitenkin myös osoittaa, että tiedon antamisella ja käytännön kokeiluilla pystytään rohkaisemaan työntekijöitä uudelleen toimintaan, kehittämään työskentelytapoja ja tuomaan näin taide osaksi asiakastyötä. Tätä on mahdollisesti edesauttanut työpajapäivässäkkin havaittu taidetyöskentelyn tuottama ilo, vastavuoroisuus ja suhteiden vahvistuminen, joita myös Gavron ja Mayselless (2018) tuovat tutkimuksessaan esiin.

Opinnäytetyön suunnittelu aloitettiin tietoisesti hyvissä ajoin. Jokaisen vaiheen tarkoituksenmukaisuudesta on pystytty varmistumaan, sillä ratkaisuisia ei ole tarvinnut kiirehtiä. Tapaamisia on pidetty säännöllisesti ja yhteistyö opinnäytetyöntekijöiden välillä on ollut tiivistä läpi opinnäytetyöprosessin. Yhteisissä tapaamisissa käsitellyistä ja sovitusta asioista pidettiin tapaamispöytäkirjaa, mikä on toiminut tukena pitkän aikavälin työskentelyssä. Työskentelyä on edesauttanut opinnäytetyöntekijöiden hyvä keskinäinen suhde, millä on ollut vaikutusta työskentelyn mielekkyyteen. Työskentelyn innostavimmaksi osuudeksi muodostui menetelmäoppaan laatiminen, johon sisältyi menetelmien valinta, suunnittelu, testaus, kuvien ottaminen ja kokonaisuuden sekä visuaalisuuden suunnittelu. Palkitsevaa oli työpajapäivässä nähdä tehdyn työn anti konkreettisesti työskentelyn tuottaman ilon ja innostuksen kautta.

Myös yhteistyö Perhetalo Joutsikin kanssa on ollut toimivaa. Joutsikin yhteyshenkilön ja muun työryhmän palaute työskentelystä ja yhteistyöstä kerättiin teemahaastattelun yhteydessä.

Työntekijöiden mukaan kokonaisuuden koettiin toimineen hyvin, odotusten ylittyneen ja yhteistyön olleen toimivaa kuormittamatta perustyötä. Myös oma kokemus yhteistyön toteutumisesta Perhetalo Joutsikin kanssa on positiivinen. Opinnäytetyön etenemisestä tiedotettiin yhteistyökumppanille läpi prosessin ja työntekijöillä oli mahdollisuus vaikuttaa kehittämistyön etenemiseen. Kehittämistyö otettiin hyvin vastaan ja sitä kohtaan vaikutti olevan innostusta. Työyhteisö myös osallistui prosessiin aktiivisesti ja antoi tukensa kehittämistyölle. Vuorovaikutuksellinen yhteistyö tuki kehittämistyön rakentumista työntekijöiden toiveita vastaavaksi.

Kehittämistyö herätti kiinnostusta laajemminkin. Opasta ehdotettiin jaettavaksi Järvenpään kaupungille, jolloin opas olisi hyödynnettävissä myös muussa toiminnassa. Opas on lähtökohdaisesti suunniteltu vastaamaan Joutsikin työntekijöiden tarpeisiin, mutta sovellettuna opas voisi toimia varmasti myös muissa työmuodoissa tukien vuorovaikutusta.

Henkilökohtaisena tavoitteena tälle opinnäytetyölle oli oma ammatillinen ja kehittämistyöhön liittyvän osaamisen kehittyminen. Opinnäytetyön tekeminen olikin kokonaisvaltaista kasvamista aiheeseen. Opinnäytetyön ja kehittämistyön prosessit ovat itsessään tukeneet oppimista. Myös opinnäytetyön aikana kerätty teoretieto on lisännyt ammatillista osaamista, joita taidelähtöiseen työskentelyyn liittyneet opintojaksot opinnäytetyön prosessin aikana ovat osaltaan tukeneet. Tekemistä ovat lisäksi tukeneet aiempiin opinnäytetöihin tutustuminen, taidetyöskentelyn opettajilta saatu tuki ja ohjeistukset, Joutsikin henkilökunnan kanssa käydyt keskustelut sekä opinnäytetyön ohjaavalta opettajalta saatu palaute. Työpajapäivästä saatu ohjaamiskokemus toimii varmasti tukena taidetyöskentelyn suunnittelulle ja toteuttamiselle myös tulevaisuudessa. Kehittämistyön aikana Joutsikin työntekijät astuivat pois omalta mukavuusalueeltaan ja uskaltoutuivat kokeilemaan jotakin uutta, tehden sen suurella innolla ja avoimuudella. Jokaisen työryhmän soisi kohtaavan asiat tällä samalla asenteella.

## Lähteet

Airaksinen, R., Ala-Vannesluoma, T., Karkkulainen, M., Kastu, R. & Pirhonen, P. 2015. Toimii! : Hoitajan opas luoviin menetelmiin. Helsinki: Edita.

De Boer, E. & Hiltunen, S. 2020. My Space, Not Yours - menetelmäopas seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ilmiöiden käsittelemiseen nuorten kanssa. Ensi- ja turvakotien liitto. Viitattu 27.3.2024. [https://ensijaturvakotienliitto.fi/violary/wp-content/uploads/sites/31/2020/03/MSNY-opaskirja\\_.pdf](https://ensijaturvakotienliitto.fi/violary/wp-content/uploads/sites/31/2020/03/MSNY-opaskirja_.pdf)

Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia: lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. 14.painos. Helsinki: WSOY.

Gavron, T. & Mayselless, O. 2018. Creating Art Together as a Transformative Process in Parent-Child Relations: The Therapeutic Aspects of the Joint Painting Procedure. *Frontiers in Psychology*. Volume 9 -2018. Viitattu 16.4.2024. <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2018.02154/full>

Haapakoski, M. & Silvén, M. 2010. Vauvan vuorovaikutus isän ja äidin kanssa. Teoksessa Silvén, M. Varhaiset ihmissuhteet: Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätöön julkaisu. Helsinki: Minerva Kustannus, 91-110.

Happo, P. 2021. Yle. Ihannevanhemmuus voi uuvuttaa, jos ulkoa tulevat odotukset alkavat lii-  
kaa määrätä elämää - tutkija kehottaa vanhempia omien arvojen selkeyttämiseen. Viitattu 4.5.2024. <https://yle.fi/a/3-12014826>

Heilala, A. & Kotka, H. 2023. Lapsen kuvallisen ilmaisun kehitys peruskoulun 3.luokalla: Taidakasvatus kuvallisen ilmaisun kehitysvälineenä. Kandidaatin tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 5.5.2024. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/148113/HeilalaKotka.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16.painos. Helsinki: Tammi.

Huhtinen-Hildén, L. & Karjalainen, A. L. 2019. Luova toiminta siltana itsen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa Karjalainen, A. L. (toim.) Luovan toiminnan työtavat: Käsikirja sosiaali- ja terveystalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 11-17.

Hyyrynen, T. 2014. Lapsen arvostava kohtaaminen. Teoksessa Pusa, T. (toim.) Kohtaamistaidet: käsikirja ohjaajalle. Vantaa: Hansaprint, 60-65. Viitattu 27.11.2023. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114764/Laurea%20julkaisut%2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- livanainen, S. 2019. Väriä elämään - kuvallinen ilmaisu hyvinvointia edistämässä. Teoksessa Karjalainen, A. L. (toim.). Luovan toiminnan työtavat: Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 57-98.
- Jernberg, A.M. & Booth, P.B. 2003. Theraplay: Vuorovaikutusterapian käsikirja. Suom. Träff, T. Jyväskylä: Gummerus.
- Jouhki, T. & Markkanen, R. 2007. Perhosen siivin: opas vuorovaikutustanssiin. Helsinki: Edita.
- Juvakka, E. 2005. Riittävän hyvä riittää. Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) Vahva vanhemmuus - Paras tuki nuoren kasvuun. Väestöliitto. Helsinki: VL-Markkinointi, 21-28.
- Järvenpää 2023. Perhetalo Joutsikki - Avoin kohtaamispaikka ja tukea lapsiperheille. Viitattu 20.11.2023. <https://www.jarvenpaa.fi/hyvinvointi-ja-terveys/lasten-ja-perheiden-palvelut/perhetalo-joutsikki-avoin-kohtaamispaikka-ja-tukea-lapsiperheille>
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi: Perhetyön arkea. 2.painos. Porvoo: Bookwell.
- Kalland, M. & Salo, S. 2020. Vanhemmuuden tukeminen vauva ja lapsiperheissä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 136 (8), 891-7. Viitattu 8.4.2024. <https://www.duodecimlehti.fi/duo15527>
- Kantojärvi, P. 2012. Fasilitointi luo uutta: Menesty ryhmän vetäjänä. E-kirja. Helsinki: Talentum.
- Karjalainen, P., Kivipelto, M., Liukko, E. & Muurinen, H. 2021. Osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava aikuissosiaalityö - opas ammattilaisille. THL -OHJAUS 1/2021. Viitattu 3.5.2024. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142555/URN\\_ISBN\\_978-952-343-648-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142555/URN_ISBN_978-952-343-648-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Kinnunen, S. 2011. Murrosikäinen perheessä. Uudistettu painos. Vantaa: Hansaprint.
- Klen, I., Lindqvist, U., Manninen, S. & Mäkinen, A. (toim.) 2024. Vanhemmaksi - työkirja. Helsingin kaupunki. Viitattu 11.4.2024. [https://www.hel.fi/static/sote/neuvola/Vanhemmaksi\\_tyokirja.pdf](https://www.hel.fi/static/sote/neuvola/Vanhemmaksi_tyokirja.pdf)
- Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa - kohti tilaa ja kokemuksia. Tutkimus 109. Helsingin Yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos. Tampere: Suomen Yliopistopaino. Viitattu 26.11.2023. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104494/URN\\_ISBN\\_978-952-245-911-4.pdf?sequence=1](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104494/URN_ISBN_978-952-245-911-4.pdf?sequence=1)

Känkänen, P. 2023. Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät. THL. Viitattu 26.11.2023. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/kulttuurihyvinvointi-ja-taidelahtoiset-menetelmat>

Lahtinen, P., Männistö, L. & Raivio, M. 2017. Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia: Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. THL. Työpaperi 7/2017. Helsinki: Suomen Yliopistopaino. Viitattu 20.4.2024. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132169/TY%C3%962017\\_7\\_Kohti%20suomalaista\\_040417.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132169/TY%C3%962017_7_Kohti%20suomalaista_040417.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Laitinen, H. 2018. Draamatarina vauvan ja vanhemman vuorovaikutuksen vahvistamiseen - Ison pupun & Pikkupupun matkassa. Opinnäytetyö. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.3.2024. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/159894/laitinen\\_henna.pdf?sequence=1](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/159894/laitinen_henna.pdf?sequence=1)

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lastensuojelun käsikirja. 2023. THL. Viitattu 4.4.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Launonen, K. 2023. Vuorovaikutus: kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. 6.painos. Hansaprint.

Leinonen, A. & Koistinen, K. 2014. Taidetyöskentelyn ohjaaminen. Teoksessa Pusa, T. (toim.). Kohtaamistaide: käsikirja ohjaajalle, 48-53. Viitattu 27.11.2023. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114764/Laurea%20julkaisut%2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lippo, A., Järvi, H. & Poikolainen, T. 2022. Osallistava työpaja yhteiskehittämisen menetelmänä. Xamk READ Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotyön verkkolehti 2/2022. Viitattu 17.4.2024. <https://read.xamk.fi/2022/logistiikka-ja-merenkulku/osallistava-tyopaja-yhteiskehittamisen-menetelmana/>

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mielenterveystalo. 2024. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen omahoito-ohjelma. Viitattu 10.4.2024. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/lapsen-ja-vanhemman-vuorovaikutuksen-omahoito-ohjelma/mita-vuorovaikutus>

MIELI Suomen Mielenterveys. 2021. Tunteet suuntaavat ajatuksia ja toiminta. Viitattu 11.4.2024. <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/tunteet-ja-tunnetaidot/tunteet-suuntaavat-ajatuksia-ja-toimintaa/>

MLL. 2023. Vauva kehittyy vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa. Viitattu 12.4.2024.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/0-1-v/vauva-kehittyy-vuorovaikutuksessa-vanhempien-kanssa/>

Myllymäki, E. 2008. Miten perhetyö uudistuu - vahvan perhetyön malli tulevaisuuden visiona. Teoksessa Petrelius, P. & Eriksson, P. (toim.) Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. THL. Työpaperi 32/2018, 169-179. Viitattu 28.11.2023.

[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN\\_ISBN\\_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Niiniö, H. & Holmikari, J. 2014. Perhe ja yhteisö Kohtaamistaitteessa. Teoksessa Pusa, T. (toim.). Kohtaamistaidte: käsikirja ohjaajalle, 26-29. Viitattu 27.11.2023.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114764/Laurea%20julkaisut%2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2014. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. 5. painos. Vantaa: Hansaprint.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät: uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. painos. Helsinki: Sanoma.

Pehkonen, N. 2024. Leikki ja taide kulkevat käsi kädessä. MLL. Leikkipäivä. Viitattu 4.5.2024.

<https://leikkipaiva.fi/leikki-ja-taide-kulkevat-kasi-kadessa/>

Rankanen, M. & Pusa, T. 2014. Taideterapia ja Kohtaamistaidte Suomessa. Teoksessa Pusa, T. (toim.). Kohtaamistaidte: käsikirja ohjaajalle, 10-15. Viitattu 27.11.2023.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/114764/Laurea%20julkaisut%2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Rusanen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta: Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Kirjapaja.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV -Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskunnallinen tietoaarkisto. Viitattu 17.4.2024.

[https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7\\_3\\_4.html](https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html)

Salo, S. & Mäkelä, J. 2007. MIM - vuorovaikutushavainnoinnin käsikirja: ikävuodet 2-8. Toinen painos. Helsinki: Gummerus.

Sava, I. & Katainen, A. 2004. Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana. Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. (toim.). Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus, 22-40.

- Seeskari, D. 2004. Lasten ja nuorten taideterapia - Kasvamisen voimavara. Helsinki: Kirja kerrollaan.
- Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2020. Onnellinen Lapsi. Helsinki: WSOY.
- Siurala, L. & Lindqvist, U. 2020. Perheiden kohtaamispaikan arviointimalli. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 23.11.2023. [https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Perheiden-kohtaamispaikan-arviointimalli\\_toimintamallin-kuvaus.pdf](https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Perheiden-kohtaamispaikan-arviointimalli_toimintamallin-kuvaus.pdf)
- Sjöberg, L. 2009. Vauvalla on ääni. Teoksessa Kuosmanen, S. (toim.). Vauvan ääntä etsimässä. Helsinki: Nykypaino, 17-37.
- STM. 2024. Selvitys hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä vastuun toteutumisesta 2023: Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain (612/2021) 31 §:n mukainen sosiaali- ja terveysministeriön vuosittainen valtakunnallinen selvitys. Viitattu 28.4.2024. [https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165367/STM\\_2024\\_1\\_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165367/STM_2024_1_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- THL 2023. Kohtaamispaikka. Viitattu 23.11.2023. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perhekeskus/kohtaamispaikka>
- Taikusydan. 2023. Maailman terveysjärjestö WHO:n raportti taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista. Viitattu 14.4.2023. <https://taikusydan.turkuamk.fi/yleinen/maailman-terveysjarjesto-whon-raportti-taiteen-ja-kulttuurin-terveysvaikutuksista/>
- Tapio, N., Seppänen, P., Hyppönen, T., Janhunen, T., Prusila, L., Salo, S., Toivanen, R. & Vilén, M. 2014. Parisuhde ja vanhemmuus. Teoksessa Vilén, M. Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä: Menetelmiä perhetyöhön. 2. painos. Vantaa: Hansaprint, 101-167.
- Toivanen, R., Jouhki, T., Lipponen, A., Markkanen, R., Prusila, L. & Salo, S. 2014. Perhetyö vauvaperheissä. Teoksessa Vilén, M. Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä: Menetelmiä perhetyöhön. 2. painos. Vantaa: Hansaprint, 169-205.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 28.11.2023. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>
- Törrönen, M. & Vornanen, R. 2004. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi, 154-191.

Vilkkä, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Wiklund, S. 2019. Näin pidät vauvalle värikylvyn kotona. Kaksplus. Viitattu 27.3.2024.  
<https://kaksplus.fi/vauva/vauvan-kehitys/nain-pidat-vauvalle-varikylvyn-kotona/>

Yliruka, L., Eriksson, P., Jokinen, L. & Pasanen, K. (toim.) 2022. Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. THL. Työpaperi 52/2022. Viitattu 5.5.2024. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145628/TYO%CC%882022\\_052\\_Kohti%20monitoimijaista%20lastensuojelua%20hyvinvointialueilla\\_s\\_Korjattu%20260123.pdf?sequence=7&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145628/TYO%CC%882022_052_Kohti%20monitoimijaista%20lastensuojelua%20hyvinvointialueilla_s_Korjattu%20260123.pdf?sequence=7&isAllowed=y)

Överlund, J. 1996. Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen- teoriatausta. Hämeenlinna.

## Kuvat

Kuva 1: Visuaalinen ilme.....	33
Kuva 2 Yhteinen piirtäminen .....	38

## Liitteet

Liite 1: Alkukartoituskysely .....	57
Liite 2: Menetelmäoppaan sisällysluettelo .....	58

## Liite 1: Alkukartoituskysely

### Kyselylomake

Kyselylomakkeella halutaan selvittää mitä toiveita työntekijöillä on taidelähtöisten menetelmien oppaaseen liittyen ja minkälaisiin työtilanteisiin valittavien menetelmien tulisi painottua. Kyselyssä selvitetään myös mitkä asiat voisivat edistää tai estää oppaan käyttöönottoa.

Kysely kerätään anonymisti. Kyselystä saatu aineisto toimii oppaan tekemisen tukena sekä aineistona opinnäytetyön arvioinnissa. Tietoja käsitellään hyviä käytäntöjä noudattaen ja kyselystä saatu aineisto tuhoetaan opinnäytetyön valmistuttua.

Antamasi vastaukset ovat tärkeitä, jotta opas palvelisi juuri teidän työyhteisöänne parhaalla mahdollisella tavalla. Kyselyyn pystyy vastaamaan viikon ajan ( 29.1.- 5.2). Vastaathan kyselyyn mahdollisimman pian. Kyselyn aiheita käydään läpi yleisellä tasolla työpajapäivän päätteeksi yhteisessä ryhmähaastattelussa.

Kiitos vastauksestasi :)

1. Millaisissa työtilanteissa uskoisit hyötyväsi taidelähtöisten menetelmien oppaasta?

Enter your answer

2. Mitkä asiat omalla kohdallasi voisivat edistää tai estää oppaan käyttämistä.

Enter your answer

3. Minkälaisia toiveita sinulla on oppaan sisällöstä?

Enter your answer

4. Mitä toivot oppaan tuovan työhösi?

Enter your answer

+ Add new

## Liite 2: Menetelmäoppaan sisällysluettelo



## Sisällysluettelo

1	Taidetyöskentelyn perusteet ja rakenne.....	4
2	Taidetyöskentelyyn liittyvää sanastoa.....	7
3	Ikätasoinen vuorovaikutus.....	8
4	Vuorovaikutuksen tukeminen taidelähtöisissä menetelmissä.....	9
5	Menetelmät.....	11
	Vuorovaikutustanssi.....	12
	Väreihin tutustuminen.....	13
	Draamatarina.....	14
	Yhteinen piirtäminen.....	15
	Vuorovaikutteinen yhteinen teos.....	16
	Luonnon materiaaleilla maalaaminen.....	17
	Satupuu.....	18
	Elämäntarinan muistelu – yhteisten hetkien kollaasi.....	19
	Sanaton vuoropuhelu – Winnicott Scribble.....	20
	Valokuvapeli.....	21
	Käsien piirtäminen.....	22
	Lähteet.....	23

